कोशी ,बागमती र कर्णाली प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लाहरुको मसलाबालीको Inventory

नेपाल सरकार
कृषि, वन तथा पर्यावरण मन्त्रालय
कृषि विभाग
राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०८३

खण्ड-१

पृष्ठभूमी

संसारभरि मसला प्रमुख खाद्य वस्तुहरूमध्ये अत्यन्तै लोकप्रिय र प्रचलित वस्तु हो। मानव सभ्यताको प्रारम्भदेखि नै दैनिक भोजनमा मसलाको प्रयोग हुँदै आएकोले यसको खेती पनि ऐतिहासिक रूपमा पुरानो मानिन्छ। मानिसले उपभोग गर्ने विभिन्न खानाका परिकारहरूलाई स्वादिलो बनाउन तथा खानाप्रति रुचि बढाउन यसको प्रयोग लगभग अनिवार्य जस्तै मानिन्छ। कतिपय खाद्य परिकारहरू त मसला बिना तयार नै हुन नसक्ने अवस्था पनि छ। त्यसैले मसला एक सहायक (supplementary) खाद्य वस्तुको रूपमा प्रयोग हुँदै आएको छ।मसला केवल स्वाद वृद्धिका लागि मात्र नभई यसमा पाइने पौष्टिक तथा जैविक सक्रिय तत्वहरू मानव स्वास्थ्यका लागि अत्यन्त लाभकारी मानिन्छन्। मसलाबालीहरू आयुर्वेदिक औषधि निर्माणमा पनि व्यापक रूपमा प्रयोग हुँदै आएका छन्। यसका औषधीय तथा पौष्टिक गुणका कारण परापूर्वकालदेखि नै यसको प्रयोग निरन्तर रूपमा हुँदै आएको देखिन्छ।

नेपालमा मसला तरकारी, अचार, मासुजन्य परिकारलगायत विविध खाद्य वस्तुहरूमा प्रयोग गरिन्छ। भौगोलिक तथा हावापानी विविधताका कारण पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्म तथा तराईदेखि हिमाली क्षेत्रसम्म विभिन्न मसलाबाली खेती गर्न उपयुक्त वातावरण पाइन्छ र खेती गरिँदै आएको छ, जसले देशको विविध कृषि प्रणालीलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ। विशेष गरी पूर्वी पहाडी जिल्लाहरूमा ठूलो अलैंची, मध्य पहाडमा अदुवा र बेसार, तथा तराई क्षेत्रमा खुर्सानी, लसुन र प्याजको उत्पादन बढी हुने गर्दछ। यी बालीहरूले किसानलाई मनग्य आम्दानी दिनुका साथै निर्यात व्यापारमा पनि योगदान पुऱ्याएका छन्। Nepalese Horticulture Society, Proceeding Volume 10 (Adhikari et al.,2019) मा उल्लेख गरिएअनुसार नेपालमा २७ भन्दा बढी प्रकारका मसलाबाली उत्पादन हुने र मसलाबालीले क्षेत्रले कुल राष्ट्रिय कृषि गार्हस्थ्य उत्पादन (AGDP) मा करिब ७.७ प्रतिशत तथा राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (GDP) मा करिब २.३ प्रतिशत योगदान पुऱ्याउने गरेको छ।विशेष गरी ठूलो अलैंची नेपालको प्रमुख निर्यातमुखी मसलाबाली हो। नेपाल विश्वकै प्रमुख ठूलो अलैंची उत्पादक देशमध्ये एक मानिन्छ। अदुवा र बेसार पनि भारत लगायत अन्य देशमा निर्यात हुने हुँदा निर्यातका दृष्टिले अत्यन्त महत्वपूर्ण मसलाबाली मानिन्छन्।त्यसैगरी खुर्सानी, लसुन,प्याज,मेथी तथा धनियाँ जस्ता मसलाबालीहरू नगदे बालीका रूपमा विकसित हुँदै गएका छन्।

वर्तमान अवस्थामा जैविक खेती, मूल्य अभिवृद्धि, प्रशोधन उद्योग तथा निर्यात प्रवर्द्धनका कारण मसलाबालीको सम्भावना अझ बढ्दै गएको छ। यद्यपि नेपालमा धेरैजसो मसलाबालीको उत्पादन सम्भव भए तापनि ठूलो मात्रामा भारत लगायत अन्य मुलुकबाट आयात हुँदै आएको छ। यदि उत्पादन, प्रशोधन र बजार व्यवस्थापन सुधार गर्न सकिएमा मसलाबाली नेपालको कृषि अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण आधार बन्न सक्छ।

मसलाबालीको परिचय

मसलाबाली भन्नाले स्वाद, सुगन्ध, औषधीय तथा संरक्षण गुण (Preservative property of spices) भएका बालीहरूलाई जनाइन्छ। मसलाबालीहरुबाट प्राप्त हुने सुगन्धित बीउ, फल, पात, बोक्रा, जरा, काण्ड, फूल साथै अन्य भाग जसले हाम्रो खानालाई आकर्षक, स्वादिलो, रंगीन र वास्नादार बनाउनमा सहयोग पुर्याउँदछन्, ती सबैलाई मसला भन्ने गरिन्छ।

मसलाको वर्गिकरण

मसलाबालीलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ। सामान्यतया प्रयोगको आधारमा हुने वर्गीकरण यस प्रकार छः

१.प्रयोग हुने भागका आधारमा वर्गीकरण

(क) बीउबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

यी बालीमा बीउ मसला रूपमा प्रयोग गरिन्छ।

- धनियाँ
- जिरा
- मेथी
- सौंफ

(ख) फलबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

फल वा कोसा प्रयोग गरिन्छ।

- खुर्सानी
- अलैंची
- मरिच
- सुकमेल

(ग) भूमिगत भागबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

जरा, गाँठो वा कन्द प्रयोग गरिन्छ।

- अदुवा
- बेसार
- लसुन
- प्याज

(घ) पातबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

पात मसला वा सुगन्धका लागि प्रयोग गरिन्छ।

- तेजपात
- धनियाँको पात

(ङ) बोक्रा वा छालाबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

- दालचिनी

(च) फूल वा कोपिलाबाट प्रयोग हुने मसलाबाली

- ल्वाङ

साबिक मसला वाली विकास कार्यक्रमले गरेको मसलाबालीको बर्गिकरण यस प्रकार रहेको छ ।
प्रमुख मसला वालीः अलैची, अदुवा, वेसार, लसुन, खुर्सानी
सहायक मसला वालीः जिरा, मरिच, धनिया, मेथी, सौफ आदी ।
मसला बाली विकास केन्द्र, पञ्चखाल, काभ्रेपलाञ्चोक द्वारा प्रकाशित *उन्नत खेती प्रविधि (मसलाबाली), २०७५* अनुसार मसलाबालीहरूको वर्गीकरण निम्नानुसार गरिएको छः

(क) प्रमुख मसलाबालीहरूः

अलैंची, अदुवा, बेसार, लसुन, प्याज, खुर्सानी र मरिच।

(ख) बीउको रूपमा प्रयोग हुने मसलाहरूः

धनियाँ, मेथी, जीरा, ज्वानो, सौफ।

(ग) रुख मसलाहरूः

जाइफल, दालचिनी र टिमुर।

(घ) पात मसलाहरूः

जिम्बु, तेजपात र करीपत्ता।

नेपालमा प्रचलित मसला बालीहरुः

क्र.सं.	नेपाली नाम	अंग्रेजी नाम (Common Name)	वैज्ञानिक नाम (Scientific Name)	परिवार (Family)
१	अलैंची	Large Cardamom	*Amomum subulatum*	Zingiberaceae
२	अदुवा	Ginger	*Zingiber officinale*	Zingiberaceae
३	बेसार	Turmeric	*Curmuma longa*	Zingiberaceae
४	लसुन	Garlic	*Allium sativum*	Amaryllidaceae
५	प्याज	Onion	*Allium cepa*	Amaryllidaceae
६	खुर्सानी	Chilli	*Capsicum annuum*	Solanaceae
७	मरिच	Black Pepper	*Piper nigrum*	Piperaceae
८	धनिया	Coriander	*Coriandrum sativum*	Apiaceae
९	मेथी	Fenugreek	*Trigonella foenum-graecum*	Fabaceae
१०	जीरा	Cumin	*Cuminum cyminum*	Apiaceae
११	शाहीजीरा	Black Cumin	*Nigella sativa*	Ranunculaceae
१२	ज्वानो	Carom Seed	*Trachyspermum ammi*	Apiaceae
१३	तोरी / सस्यूँ	Mustard Seed	*Brassica nigra*	Brassicaceae
१४	सौंफ	Fennel	*Foeniculum vulgare*	Apiaceae
१५	रायो	Rayo (Leaf Mustard)	*Brassica juncea*	Brassicaceae

१६	जाइफल	Nutmeg	*Myristica fragrans*	Myristicaceae
१७	दालचिनी	Cinnamon	*Cinnamomum cassia*	Lauraceae
१८	टिमुर	Szechuan pepper	*Zanthoxylum simulans*	Rutaceae
१९	जिम्बु	Wild Himalayan Garlic	*Allium hypsistum*	Amaryllidaceae
२०	तेजपत्ता	Bay Leaf	*Laurus nobilis*	Lauraceae
२१	करीपत्ता	Sweet Neem leaf	*Murraya koenigii*	Rutaceae
२२	जावित्री	Mace	*Myristica fragrans*	Myristicaceae
२३	ल्वाङ	Clove	*Syzygium aromaticum*	Myrtaceae
२४	केशर	Saffron	*Crocus sativus*	Iridaceae
२५	हींग	Asafoetida	*Ferula asafoetida*	Apiaceae

मसलाबाली विकासका लागि भएका प्रयासहरु

आ.व.२०३२/३३ मा सरकारीस्तरबाट मसलाबालीको विकासको प्रयास भएको देखिन्छ। यसै वर्ष इलाममा अलैची विकास आयोजना र वि.सं. २०३४ सालमा पोखरामा अदुवा अनुसन्धान केन्द्रको स्थापना भयो। वि.सं.२०४९ सालको कृषि मन्त्रालयको पुनर्संरचना हुंदा मसलाबालीको विकासको लागि श्रावणमा अलैची तथा सुठो विकास कार्यक्रमको स्थापना भयो र पछि वि.सं.२०५२ सालमा यसैलाई सुठो तथा अलैची विकास शाखा नामाकरण गरियो। यसै गरी वि.सं.२०६० सालको पुनर्संरचनामा यसलाई राष्ट्रिय मसलाबाली विकास कार्यक्रम नामाकरण गरियो।नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषदको मिति २०७५/३/३२ को निर्णय अनुसार तरकारी विकास निर्देशनालय, राष्ट्रिय आलुबाली विकास कार्यक्रम र राष्ट्रिय मसलाबाली विकास कार्यक्रमलाई सगैं गाभेर राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र नामाकरण गरियो र उक्त केन्द्रमार्फत आलु र तरकारीसंगै मसलाबाली सम्बन्धी विकास तथा प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरु निरन्तर रुपमा संचालन भैरहेको छ। हाल यसै केन्द्रको मातहतमा रहेको अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलामले अलैची सम्बन्धी, समशितोष्ण तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र,चापा, रुकुम पश्चिमले प्याज सम्बन्धी र बागमती प्रदेश अन्तर्गत मसला बाली विकास केन्द्र, पाँचखाल, काभ्रेपलाञ्चोकले मसला बाली सम्बन्धी सरकारी स्तरबाट कार्य गर्दै आएका छन्।त्यस्तै राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाबाट मसलाबाली विशेष गरी अदुवा र बेसारमा १० वटा जोन (सुर्खेत, सल्यान,सोलुखुम्बु, उदयपुर,स्याङ्जा,डोटी, सिन्धुली,पाल्पा,प्यूठान र सुनसरी) र अलैंचीमा ७ वटा जोन (ताप्लेजङ्, पाँचथर, तेह्रथमु, लमजङ्, कास्की, इलाम, बाग्लुङ) १ वटा सुपरजोन (संखुवासभा) स्थापना गरी मसलाबाली प्रवर्धनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ। नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषदले अदुवा र बेसार जस्ता मसला बालीको अनुसन्धानका लागि सल्यान जिल्लाको कपुरकोटमा अदुवा बाली अनुसन्धान कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ।विभिन्न नीतिगत दस्तावेजहरूमा मसला बालीलाई उच्च मूल्यजाने बालीहरूको सूचीमा राखिएको छ।नेपाल सरकारले आठौं योजनादेखि नै मसलाबालीलाई औद्योगिक तथा नगदेबालीको रूपमा प्राथमिकता दिन थालेको देखिन्छ।सोही अनुसार विभिन्न कार्यक्रम तथा नीति मार्फत यसको विकास र विस्तारका प्रयासहरू गरिएको छ। मसला बालीको उत्पादन, प्रशोधन, मूल्य अभिवृद्धि र बजारिकरणका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन्। उद्योग, वाणिज्य

तथा आपूर्ति मन्त्रालय द्वारा जारी गरिएको "नेपाल व्यापार एकीकृत रणनीति, २०८०" मा मसलाबालीलाई उच्च सम्भावना भएका कृषि निर्यातजन्य वस्तुका रूपमा समेटिएको छ। विशेषगरी अलैंची, अदुवा, बेसार, लसुन, केसर,जडीबुटी तथा अन्य मसला उत्पादनको निर्यात प्रवर्द्धनमा जोड दिइएको छ।

नेपालमा मसलाबालीका उन्मोचित र पन्जीकृत जातहरु

अदुवा	बेसार	अलैंची	प्याज	खुर्सानी	धनियाँ	लसुन
१. कपुरकोट अदुवा -१ २. कपुरकोट अदुवा -२	१. कपुरकोट हलेदो -१ २. कपुरकोट हलेदो -२	१. रामसाई २. गोलसाई ३. डम्बरसाई ४. भर्लाङ्गे ५. जिर्मले	१. रेड क्रियोल २. टि.आई १७२ ३. नासिक ५३ ४. बैतडी स्थानीय ५. खुमल प्याज-२ ६. खुमल प्याज-१	१. ज्वाला २. कर्मा ७४७ ३. कर्मा ७७७ ४. एन.एस्. १७०१ ५. ओमेगा ६. मार्शल	१. लोटस २. सुरभी ३. अमेरिकन लङ्ग स्टयान्डीड ४. एक्स एम एल एन ओ ४६५ ५. रामसेस	१. राजीकोट लसुन-१ २. राजीकोट लसुन-२

नेपालमा मसलाबालीको उत्पादन अवस्था

आ.व.२०८१/८२मा प्रमुख मसलाबालीहरुको राष्ट्रियस्तरको क्षेत्रफल, उत्पादन तथा उत्पादकत्वको अवस्थालाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

मसलाबाली	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
अलैंची	१८,४७०	८,३५७	०.५२
अदुवा	२२,११९	२८७,९९१	१३.०२
लसुन	९,१२३	७४,२७४	८.१४
बेसार	९,४४८	९५,३९६	१०.१०
सुकेको खुर्सानी	७,४२५	२९,५३९	३.९८

Source: statistical information on Nepalese agriculture, 2081/82

मसलाबालीको विगत ५ वर्षको आयात निर्यात स्थिती

नेपालमा उत्पादित अलैंची, अदुवा, बेसार जस्ता मुख्य—मुख्य मसलाजन्य बालीहरु ताजा तथा प्रशोधित रुपमा निर्यात हुने गरेको पाईन्छ। त्यसैगरी प्याज, लसुन, खुर्सानी जस्ता मसलाबाली अन्य देशहरुबाट ठूलो परिमाणमा आयात पनि हुने गरेको छ। विगत पाँच वर्षमा नेपालका प्रमुख मसला बालीहरुको आयात निर्यात स्थिति तलका तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

क) अदुवा

आ.व.	कुल आयात		कुल निर्यात	
	परिमाण (केजी)	मूल्य (हजारमा)	परिमाण(केजी)	मूल्य(हजारमा)
२०७७/७८			५५,७५,३१२	४,२३,४२९
२०७८/७९	५,२९,९८०	१,१२,२७५	९५,७२,६५३	५,४९,९८३
२०७९/८०	२,७०,५२०	६०,४५२	२,१०,९८,३२४	९,९७,७६८
२०८०/८१	८,०९,२४१	२,४९,५१९	१,००,७१,६८७	१०,८८,६९०
२०८१/८२	२,३२,६१४	७२,९३१	३२,४४,२५९	५,४२,७०६

ख) लसुन

आ.व.	कुल आयात		कुल निर्यात	
	परिमाण (केजी)	मूल्य (हजारमा)	परिमाण (केजी)	मूल्य(हजारमा)
२०७७/७८	१,२८,८५,०८९	१४,२८,८००		
२०७८/७९	९९,०९,८९९	११,७२,३६९		
२०७९/८०	१,००,४०,७९९	११,९७,६१९	४,११४	६९३
२०८०/८१	१,५८,०३,१४७	२१,०६,०२७	१८४	२१२
२०८१/८२	५,४५,३३,६२०	७३,४२,२८२	९२०	३८३

ग) प्याज

आ.व.	कुल आयात		कुल निर्यात	
	परिमाण (केजी)	मूल्य (हजारमा)	परिमाण(केजी)	मूल्य(हजारमा)
२०७७/७८			६,४००	३,१६८
२०७८/७९	१५,९१,२०,७३९	५९,१६,३५२	३१,९७१	१९,०४३
२०७९/८०	१६,८७,०४,४३३	६३,३७,०३४	३२,२४६	१८,१११
२०८०/८१	४,९९,१२,९७५	२१,४३,२८९	९,१००	५,७३३
२०८१/८२	९,६१,०७,५१६	४१,६४,३९०	३,३०९	१,९४४

घ) अलैंची

आ.व.	कुल आयात		कुल निर्यात	
	परिमाण (केजी)	मूल्य (हजारमा)	परिमाण(केजी)	मूल्य(हजारमा)
२०७७/७८	६,५३०	७,१७१	८४,४८,९३७	६,७०,३७८०
२०७८/७९	१७५	३०४	५०,५०,५९२	४५,५६,६०५
२०७९/८०			९३,८६,५६८	७७,०२,१८६
२०८०/८१	३४४	२३४	४७,१९,९४५	७४,७६,५३६
२०८१/८२	८,०१०	५,५८०	३९,९५,७४५	७१,९०,७४२

मसलाबालीहरू उच्च मूल्यका नगदेबाली भएकाले यी बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि अपनाई उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सके कृषकहरूको आय आर्जनमा महत्वपूर्ण सुधार ल्याउन सकिन्छ। मसलाबालीहरुको प्रविधि विकास एवम् प्रसार गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न प्रभावकारी कार्यक्रमहरु तयगरी संचालन गर्न जरुरी छ जसको लागि मसलाबाली खेती गर्ने कृषकहरुको वास्तविक समस्याहरुको पहिचान, मसलाबालीहरुको अवस्था, हालको खेती प्रविधि, सम्भाव्यता आदि तथ्यहरु अवगत हुनु योजना तर्जुमाको लागि अति आवश्यक रहेको छ। यसको अलावा सरकारलाई मसलाबाली सम्बन्धि नीति निर्माणको लागि पनि तथ्याङ्कहरुको जरुरी पर्दछ र हाल मुख्य बाहेक अन्य मसलाबालीहरुको तथ्याङ्क पनि अध्यावधिक नभएको अवस्था रहेको छ। यहि कुरालाई मध्यनजर राखी राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलबली विकास केन्द्रको आ.व २०८२/०८३ को वार्षिक कार्यक्रममा ३ वटा प्रदेशको मसलाबालीको inventory तयार गर्ने कार्यक्रम राखि मसलाबालीको तथ्य र तथ्याङ्कहरु सहितको प्रोफाइल तयार गरिएको छ।

कार्यक्रमको उद्देश्य

- ३ वटा प्रदेशका (कोशी, बागमती र कर्णाली) प्रदेशजिल्लाहरुमा उत्पादन हुने मसलावालीहरुको क्षेत्रफल, उत्पादन, उत्पादकत्व, वितरण, प्रशोधन र बजार अवस्था सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन गरी प्रदेश तथा जिल्लागत रूपमा विश्लेषण गर्ने।
- मसलाबालीको आर्थिक महत्व, निर्यात सम्भावना, आयात प्रतिस्थापन क्षमता तथा मूल्य श्रृंखला अध्ययन गर्न सहयोग पुर्याउने ।
- किसान, व्यापारी र सरोकारवालाहरूलाई आवश्यक सूचना उपलब्ध गराई उत्पादन वृद्धि र व्यवसायीकरणका लागि योजना निर्माणमा मद्दत गर्ने।

कार्यक्रम संचालनको कार्यक्षेत्र

- कोशी, बागमती र कर्णाली प्रदेशमा रहेका जिल्लाहरुमा मसलाबालीहरुको क्षेत्रफल तथा उत्पादनको अवस्थाहरुबारे अध्ययन गरियो ।
- मसलाबाली व्यवसायमा आइपरेका समस्याहरु केलाउँदै आन्तरिक एवं बाह्य बजारमा मसलाहरुको सुलभ रुपमा पहुँच बढाउन काभ्रे, खोटाङ्ग, सल्यान, सुनसरी र धादिङ्ग जिल्लाका सरोकारवालाहरुसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी आवश्यक जानकारी र विवरणहरु संकलन गरियो ।

कार्य सञ्चालन प्रक्रिया

- प्रश्नावली तयारी
- विज्ञको परामर्श लिई प्रश्नावलीलाई अन्तिम रुप दिने
- कृषि ज्ञान केन्द्रलाई पत्राचार गरी तथ्याङ्क संकलन
- स्थलगत भ्रमण तथा कृषकसग अन्तरक्रिया गर्ने
- तथ्याङ्कको विश्लेषण

- प्रदेशगत मसलाबालीको इन्ट्री तयारी
- सरोकारवालाहरूको सहभागितामा तथ्याङ्क Validation गोष्ठी
- इन्भेन्ट्रीको प्रमाणीकरण

कार्यक्रम संचालनको सिमितता

यस मसलाबालीको inventory तयार गर्नका लागि छुट्याईएको बजेट,समय तथा जनशक्तिको सिमितताका कारणले ३ वटै प्रदेशका कृषि ज्ञान केन्द्रलाई पत्राचार गरी तथ्याङ्क संकलन गरियो। कृषि ज्ञान केन्द्रहरुले पनि पालिकाहरु मार्फत तथ्याङ्क संकलन गर्नुपर्ने र पालिकामा पनि जनशक्तिको अभाव जस्ता कारणले तथ्याङ्क संकलनमा केहि कठिनाई भयो।

खण्ड-२

प्रदेशगत मसलाबालीको स्थिति

१. कोशी प्रदेशमा मसलाबालीको स्थिति

१.१ कोशी प्रदेशका विभिन्न जिल्लामा मसलाबालीको अवस्था (२०८१/८२)

जिल्ला	अलैंची			अदुवा			लसुन			बेसार			सुकेको खुर्सानी		
	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पाद कत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पाद कत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पाद कत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पाद कत्व	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पाद कत्व
ताप्लेजुङ्	४३०४	२५३९	०.६१	३२४	५१४५	१५.८८	६५	३३१	५.०९	३७	३४७	९	१०	५७	५.९३
सङ्खुवास	२८५०	९८२	०.४२	१५१	१८०६	१२	३३	१८३	५.५	५२	३१२	६	८	१७	२.१२
सोलु	१५८	१३४	०.८५	८६	१२३०	१४.३	३७	२७७	७.४६	३०	२८५	९	१४	७६	५.५१
पाँचथर	३३५०	१३९६	०.४२	७६४	११३४	१४.८५	४५	२४७	५.४८	५२	४२१	८	१८	३५	१.९५
इलाम	१६९१	११५९	०.७	२६११	३५७१	१३.६	६५	६१८	९.५	१२४	१२९७	११	२	४	२.१२
तेह्रथुम	७१५	२८५	०.४४	२७२	४०४५	१५	१९	७४	३.९	९	८७	१०	५	७	१.५३
धनकुटा	२८०	४०	०.३२	२४६	४५८५	१८.६१	६६	४७८	७.२८	८२	८८३	११	१२	३०	२.५२
भोजपुर	७०८	२४५	०.४	१९९	२३८८	१२	२१	१२६	६.१५	३७	२८४	८	३१	३८	१.२५
खोटाङ	११२५	३५८	०.३४	२१८	१७६०	८.०७	४६	३६४	७.९२	४८	४७७	१०	४	४	१.०३
ओखलढु	३२	२१	०.६७	८४	११९५	१४.३१	२३	१४२	६.६१	१८	११९	७	५	२४	४.८
उदयपुर	३०	११	०.६५	५८६	१२०१३	२०.५	५२	३६४	७	५७५	४१४०	७	६	९	१.५
झापा	२	१	०.५	३६८	४८०२	१३.०५	२६	२१४	८.२३	२३३	१८७८	८	२२	३९	१.७५
मोरङ	५५	३१	०.७	९९२	१०९१	११	४७	२१४२	४.५१	३७६	२२९४	५	४०	८९	२.२३
सुनसरी	८	३	०.५८	४५९	४६४५	१०.१२	२३५	१४७५	६.२८	४६१	२८१०	६	२१	४६	२१.२
जम्मा	१५३०	७२०५	०.५१	७३५९	१०१५९०	१३.०	१२	७०४४	५.८३	२१३३	१५६३४	७	१९६	४७६	२.४२

Source: statistical information on Nepalese agriculture, 2081/82

१.२ कोशी प्रदेश अन्तर्गतका जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट प्राप्त विवरणका आधारमा का प्रमुख मसलाबालीहरुको स्थिती (२०८२/८३)

१.२.१ क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्वको हालको अवस्था

क) अदुवा

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	३६८	४८०२.६	१३.०५
तेह्रथुम	२७२	४०४४.६४	१४.८७
धनकुटा	२४६.३	४५९४	१८.६१
उदयपुर	५८३	१२०१३	२०.५
सुन्सरी	४१३	४५९३	११.१३
खोटङ	१२७.८५	५३३.५३	४.१७
ईलाम	२६११	३५७१८.४	१३.६५
सोलुखुम्बु	८४.७५	१२१२.४	१४.३१
ओखलढुङ्गा	८३.५	११९५	१४.३१
पाँचथर	७६४	११३४५	१४.८५
मोरङ	९९२	१०९१२	११
ताप्लेजुङ	३३०	५३१२	१६
संखुवासभा	१५०	१८००	१२
भोजपुर	१९९	२३८९	१२

ख) अलैंची

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	२	१	०.५
तेह्रथुम	६४७.५	२८४.९	०.४४
धनकुटा	१३३	४२.६४	०.३२
उदयपुर	१३५३	८७९.४५	०.६५
सुन्सरी	५	३	०.६
खोटङ	७४६.४	४८६.४९	०.६५
ईलाम	१६९७	११५९	०.७
सोलुखुम्बु	१५८.९	१३४.५	०.८५
ओखलढुङ्गा	२१.८	२२.१	१.०१
पाँचथर	३३४०	१४६९.६	०.४४

मोरङ	५५	३०.८	०.७
ताप्लेजुङ	४५७८	२७२०	०.६४
संखुवासभा	२३५६	१३६७	०.५८
भोजपुर	७०७	३१८	०.५२

ग) बेसार

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	२३३	१८७७.९७	८.०६
तेह्रथुम	९	८७.३०	९.७०
धनकुटा	८०	८७१.५३	१०.८
उदयपुर	५७५	४१४०	७.२
सुन्सरी	४३७	२५३०	५.७९
खोटङ	४०.२२	२९७.६३	७.४
ईलाम	१२३.५	१२९६.६५	१०.५
सोलुखुम्बु	३०.२५	२७२.७८	९.०२
ओखलढुङ्गा	१८	११९	६.६१
पाँचथर	५१	४१८.२०	८.२०
मोरङ	३७६	२२९३	६.१
ताप्लेजुङ	२६	४५	९.०१
संखुवासभा	५२	३१२	६
भोजपुर	३७	२८४	८

घ) लसुन

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	२६	२१३.९	८.२३
तेह्रथुम	१९	७४.१०	३.९०
धनकुटा	६५.७	४७८.३	७.२५
उदयपुर	५२	३६९.२	७.१
सुन्सरी	२३५	१४७५	६.२८
खोटङ	५६	४९५.४	१०.६३
ईलाम	६३	६१७.५	९.५
सोलुखुम्बु	३७.५	१९०.५१	५.०८
ओखलढुङ्गा	२३	१५२	६.६१
पाँचथर	२९९	१९०७.६२	६.३८
मोरङ	४७५	२१४२.२५	५

ताप्लेजुङ	६३	३३६	५
संखुवासभा	३३	१८१.५	५.५
भोजपुर	२१	१२६	६

ङ) पिरो खुर्सानी

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	२२	३८.५	१.७५
तेह्रथुम	४.५०	६.८९	१.५३
धनकुटा	७७	८८३	११.४७
उदयपुर	७	९	१.५
सुन्सरी	१७६	१६४५	९.३५
खोटङ	४२.१२	२५२.१८	५.९९
सोलुखुम्बु	२१.५	१६५.८३	७.७१
ओखलढुङ्गा	५	२४	४.८
पाँचथर	४५	३३५.५४	७.४६
मोरङ	११७६	१३८९७.०४	१९.४९
संखुवासभा	७	१४.८४	२.१२
भोजपुर	६४०	६००६	९

च) धनीयाँ

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
तेह्रथुम	५	४२.५०	८.५०
धनकुटा	२०	२७४	१३.७
खोटङ	५.२	३३.१२	६.३७
ओखलढुङ्गा	७	४१	५.८३
पाँचथर	२४	२७९	११.६३
मोरङ	०.६५	०.७२	१.१
ताप्लेजुङ	८	८०	६.३

छ) कालो हलेदो

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
पाँचथर	२४	२७९	११.६३

ज) टिमुर

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
खोटाङ	८.९१	०.७९	०.०९

मोरङ	०.४४	०.५३	१.२

झ) मेथी

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
खोटाङ	०.०५	०.०२५	०.५
मोरङ	०.८५	०.६	०.७

ञ) ज्वानो

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
खोटाङ	०.०३	०.०१५	०.५

ट) मरीच

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	१५	४.५	०.३

ठ) जिम्बु

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
खोटाङ	०.५	०.२१	०.४२

ड) तेजपात

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
खोटाङ	२.१०५	३.१७	१.५१
मोरङ	४.७	५.६५	१.२

ढ) सुपारी

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
झापा	२७४५	१०४३२	३.८
ईलाम	२३२	७०७.६	३.०५
मोरङ	३२.०५	१०४.५	३.२६

ण) प्याज

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
मोरङ	७०	८४६	१२.०९

१.२.२ मसलाबालीमा संलग्न कृषक समूह/फर्म/सहकारीको विवरण

क्र. स	समूह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्य ा	मसलाबालीको नाम	संम्पर्क नं
			तेह्रथुम		
१	सरस्वती अलैंची उत्पादक कृषक समुह	म्याङलुङ्ग न.पा. ६	२३	अलैंची	९८६२५९५४३७
२	श्री माझगाँउ अलैंची तथा फलफुल उत्पादन कृषक समुह	म्याङलुङ्ग न.पा. ५	३१	अलैंची	-
३	ढुङ्गेसाघु अलौचि उत्पादन कृषक समुह	म्याङलुङ्ग न.पा. ७	९	अलैंची	९८६२१८९३३४
४	ईसिबु अलैंची कृषक समुह	फेदाप गा.पा. ५	१२	अलैंची	९८६२०२००५४
५	अलैंची पकेट संचालक समिति	लालीगुराँस न.पा. ४	२५	अलैंची	९८४२४१४४५०
६	छिन्ताङ देवी अलैंची कृषक समुह	लालीगुराँस न.पा. ८	१६	अलैंची	९८५२०५६४८३
७	स्वाँरा अलैंची कृषक समुह	लालीगुराँस न.पा. ९	१३	अलैंची	९८४२३४१३५९
९	खेसेरा कृषक समुह	फेदाप गा.पा. ४	१८	अलैंची	९८४२४७३५७३
१०	जुनतारा कृषक समुह	फेदाप गा.पा. १	१३	अदुवा	९८४३३८९५७७
११	ज्ञानज्योती सामुदायिक विकास बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	फेदाप गा.पा. १	८०	अदुवा	९८४२३०२६०८
१२	जनकल्याण सामुदायिक विकास बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	फेदाप गा.पा. २	११०	अलैंची, अदुवा	९८५२०५३१७५
१३	त्रिशक्ती अलैंची कृषक समुह	लालीगुराँस न.पा. ९	३१	अलैंची	९८४२५१५६००
१४	आठराई वहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था लि.	आठराई गा.पा-७	७५	अदुवा	९८५२६६८८६६
१५	लुङ्गभित्ता कृषि सहकारी संस्था लि.	आठराई गा.पा-६	३२	अदुवा	९८४२१७५९८१
१७	फक्चामारा साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	छथर गाउँपलिका-४	९०	अदुवा	९८२९३०७३३६
१८	श्री सल्लेरी कृषक समुह	छथर गा.पा. ६	२१	लसुन	९८४२१५४१८६
१९	श्री नवज्योती बहुउद्धेश्यीय सहकारी संस्था लि.	छथर गा.पा. ६	२५०	अलैंची ,अदुवा	९८४२३०५४५४
२०	छिपुवा सिंहदेवी कृषक समुह	छथर गा.पा.६	३०	अलैची	९८६२१८९५३४
२१	श्री काङसोरे मार्से टोल विकास कृषक समुह	छथर गा.पा. ५	२८	अदुवा	९८४२२०४९२५
२२	श्री लामकटेरी कृषक समुह	छथर गा.पा. ५	१६	अदुवा	९८४२१३३७०१
२३	श्री ताक्लुङ कृषि सहकारी संस्था लि.	छथर गा.पा. ५	१७०	अदुवा	९८५२०६०२०५
२४	श्री अमरज्योती कृषक समुह	छथर गा.पा. ५	३४	अदुवा	९८४२११०१४२
२५	श्री नाब्रुङ खार्साङ कृषक समुह	छथर गा.पा.२	२३	अदुवा	९८४२२५१०८३

२६	श्री जनजागरण कृषि तथा उपभोक्ता सहकारी संस्था लि.	छथर गा.पा.२	१६०	अदुवा	९८२०३८९३२८
२७	लाङ्वाली कृषक समुह	छथर गा.पा. १	३३	अलैंची	९७६९७११२१५
२८	खड्का कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. २	१	अलैंची	-
२९	सजिन कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. २	१	अलैंची अदुवा	९८५२०५३३५१
३०	हिमाल कृषि फलफूल तथा पशुपंक्षी फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८६२२१२५०९
३१	नमूना कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अदुवा	-
३२	सुर्योदय कृषि तथा पशपंक्षी फर्म	फेदाप गा.पा. २	१	अलैंची	९८४२१०९१३५
३३	नमूना कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची अदुवा	९८४८८०४९४०
३४	विमला अलैंची र्त्पादन तथा अलैंचीवाट वन्ने विभिन्न बहुउद्देश्यी कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४२५१३६११
३५	बतासे कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४२०३७३८९
३६	कल्पना कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९७६२९४०६८०
३७	याक्थुम कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८६७०६१८४३
३८	जगत कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४३७६४१५४
३९	भदौरे सल्लेरी कृषि फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अलैंची	-
४०	ढकाल कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदाप गा.पा. २	१	अलैंची अदुवा	९८४२१८०८४३
४१	शुभद्रा कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदाप गा.पा. ४	१	अलैंची	-
४२	चन्द्रा अलैंची उत्पादन प्रशोधन बहुउद्देश्यीय कृषि फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४२०३७३८९
४३	मुना कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अदुवा	९८४४६५९७५१
४४	गैरी टाहारे कृषि फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अलैंची	-
४५	तामाङ्ग तालखर्क कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४९१२९४०५
४६	गौरव बहुउद्देश्यीय कृषि फर्म	मेन्छयायेम-३	१	अलैंची	-
४७	समृद्धी बहुउद्देश्यीय कृषि फर्म	मेन्छयायेम-४	१	अलैंची	-
४८	मोराहाङ्ग कृषि बहुउद्देश्यीय फर्म	मेन्छयायेम-५	१	अलैंची	९८४२५८९६४६
४९	सोनीया बहुउद्देश्यीय कृषि फर्म	मेन्छयायेम-४	१	अलैंची	-
५०	भारती कृषि फर्म	मेन्छयायेम-५	१	अलैंची	९८४२४५५९८०
५१	श्री कृष्ण कृषि फर्म	मेन्छयायेम-६	१	अलैंची	-
५२	खनाल अलैंची तथा कृषि फर्म	लालीगुराँस न.पा. ९	१	अलैंची	९८४२३०९२४३
५३	सरनदेवी कैषि तथा पशुपंक्षी फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९७४१७५८४४४
५४	कृष्ण कृषि फर्म	मेन्छयायेम गा.पा. ६	१	अलैंची	९८४२२६२१८७
५५	सेवारो कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८४९१२९५८१
५६	बिष्णु अन्जु कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४३४८३२०२
५७	विष्णु माया कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४२७१४५४१
५८	सुवस कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६२१५३५२०

५९	जेनिट कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४३८३६१०२
६०	यूनिक कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६२६८९६०४
६१	सम्बृद्धि बहुउद्देश्यी कृषि फर्म	मेन्छयायेम गा.पा. ४	१	अलैंची	९८४२११४७२१
६२	सोनिया बहुउद्देश्यीय कृषि फर्म	मेन्छयायेम गा.पा. ४	१	अलैंची	९८४२१९२७६५
६३	पि.के. किवी तथा अलैंची कृषि फर्म	लालीगुराँस न.पा. ९	१	अलैंची	९८४२४८२९३०
६४	अनुसा कृषि उपज उत्पादन संकलन तथा वितरण फर्म	फेलाप गा.पा. २	१	अलैंची	९८५२०५३२१४
६५	टोम प्रसाद कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६३६२६५९०
६६	सविना कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९७६७७८८५४७
६७	तिल ब.लिला कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४५६०९३१०
६८	बैजिम्व बहुउद्देश्यीय कृषक समूह	आठराई गा.पा. ३	१२	अलैंची	९८६९८०३०८६
६९	गणेश लिन कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४४६६१९१७
७०	कमलादेवी बहुउद्देश्यी कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६३६१५४०८
७१	धनराम कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९७६४८९७२५५
७२	निभारेडाँडा कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६९७५३०४१
७३	सेतीसिंङ देवी कृषि तथा पशुपंक्षी बहुउद्देश्यी फर्म	लालीगुराँस न.पा. ९	१	अलैंची	९८४२१४६२२६
७४	पवन डाँडा कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४७८०४९७१
७५	राम माया कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४२७१६१५१
७६	आचार्य एकिकृत कृषि फर्म	लालीगुराँस न.पा. ९	१	अलैंची	९८५२०६०२६१
७७	देव शुभद्रा कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४६९८३४८६
७८	मनु कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४६९७१८०२
७९	दुलाल कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. २	१	अलैंची	९७४२११३९२०
८०	लुङवा अलैंची उत्पादक कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९८६२०२००५४
८१	मुना अलैंची उत्पादक तथा विक्री वितरण फर्म	फेदाप गा.पा. ५	१	अलैंची	९७४२४८३१७७
८२	सिता सुनिता कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. २	१	अलैंची	९७४४३२०१७२
८३	रसियन कृषि फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८४४६४८९१८
८४	सृजन कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६२२०६४६९
८५	संगिता पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा.-३	१	अलैंची	९८४४६४८९६५
८६	कृष्टिना कृषि फर्म	आठराई गा.पा.- ३	१	अलैंची	९८६०७५०७९४
८७	तमु कृषि फर्म	आठराई गा.पा.- ३	१	अलैंची	९८६९७५३०४२

८८	फुर्वा मिरिसा कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा.- ३	१	अलैंची	९८४९२५१९२४
८९	डोल्मा कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा.- ३	१	अलैंची	९७६२९१११२७
९०	प्रवेश प्रतिक्षा कृषि फर्म	आठराई गा.पा.- ३	१	अलैंची	९८६४२५२६२०
९१	सुस्मा सविन कृषि फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९७६२६२२४७७
९२	सन्ध्या कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९७६७१६३४११
९३	लुङ्गवा कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. - २	१	अलैंची	९८४२२८८२२२
९४	दुलाल कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. -२	१	अलैंची	९८६२०२४३७७
९५	याक्थुङ्ग बहुउदेश्यिय कृषि समुह	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८४२२५७४६४
९६	मुकुलुङ्ग कृषक समुह	फेदाप गा.पा. - ४	१५	अलैंची	९८४०५७५९७३
९७	अधिकारी कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. -२	१	अलैंची	९८४२४७१५४२
९८	सुजेपु कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८५२०६०४६१
९९	बशिष्ठ कृषि फर्म	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८४३१२२२४०
१००	हरिसे ओड्दे कृषक समुह	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. -६	१७	अलैंची	९८४२३४४७७९
१०१	सिताराम कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. -६	१	अलैंची	९८६०७५०७००
१०२	सोदेम्वा फलफुल तथा मौरीपालन फर्म	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८४२४७१३०९
१०३	तिम्सिना अलैंची तथा फलफुल नर्सरी	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८५२०६०५९३
१०४	श्रेष्ठ कृषि फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. -६	१	अलैंची	९८४३३७९१२४
१०५	गोसेन पोल्ट्री फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. -८	१	अलैंची	९८४२११०८६१
१०६	गिरी ब्रदर्श कृषि फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८५२०६०२२९
१०७	इन्दु कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८४४६६५३२०
१०८	आयुस कृषि फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८६१६३६६८६
१०९	उदय कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. - ६	१	अलैंची	९८४२४५४०९५
११०	भट्टराई भेराईटिज कृषि फर्म	फेदाप गा.पा. - ५	१	अलैंची	९८४२५६२३७०
१११	सनराइज कृषि तथा पशुपालन फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. - ७	१	अलैंची	९८४२३०९०९३
११२	अनन्त कृषि तथा पशुपालन फर्म	म्याङ्गलुङ्ग न.पा. - ७	१	अलैंची	९८४२५५९७७५
११३	सिंहदेवी चिया उत्पादक सहकारी संस्था लि.	ला.न.पा. - ९	१६०	अलैंची	९८४२१०८८२३
११४	सुर्य किरण कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८४२४८८२९३
११५	जागरण कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८६९१५३४००

११६	सुर्योदय कृषि तथा पशुपालन फर्म	फेदाप गा.पा. - २	१	अलैंची	९८४२१०९१३५
११७	दिल कुमारी कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८४४४१४५२०
११८	साम्थाङ्ग पशु तथा कृषि फर्म	आठराई गा.पा. - २	१	अलैंची	९८४२३७९६११
११९	केप्छाकी बहुउदेश्यिय नर्सरी फर्म	ला.न.पा. - ९	१	अलैंची	९८५२०५३०४०
१२०	सिता लक्ष्मी कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९७४५८६९१३०
१२१	ढुंगाना बाख्रा पालन तथा तरकारी फर्म	आठराई गा.पा. - २	१	अलैंची	९८४२४७३१४३
१२२	देउमाया कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९८४१०२३२२७
१२३	शिवम कृषि फर्म	आठराई गा.पा. - २	१	अलैंची	९८६२७७७९१२
१२४	सुदिप युनिसा बहुउदेश्यिय नर्सरी फर्म	आठराई गा.पा. - ३	१	अलैंची	९७४९४७८६६६
१२५	दल प्रसाद कृषि पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८१८५७४९४७
१२६	सुजन कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई गा.पा. ३	१	अलैंची	९८६२२०६४६९
१२७	श्री पञ्चकन्या अलैची फर्म	आठराई गा.पा. १	१	अलैंची	९८४२४८२८१२
१२८	सुमन सरिता कृषि फर्म	आठराई गा.पा. २	१	अलैंची	९७६२४९९५८५
१२९	अलैचे कृषि फर्म	आठराई गा.पा. २	१	अलैंची	९८६३६८४४१३
१३०	जोरधारा कृषक समुह	आठराई गा.पा-६	१	अदुवा	९८४५६७१४५८
१३१	कुसुम कृषि तथा पशुपालन फर्म	आठराई-३	२३	अदुवा	९८४४६४४५१७
१३२	सिता लक्ष्मी कृषि फर्म	आठराई-३	१	अलैंची	९७४५८६९१३०
१३३	प्रगतिशिल कृषि फर्म	आठराई-४	१	अलैंची	९८४४६७९२७१
		उदयपुर			
१	श्रद्धा महिला बहुउदेश्यशिय स.सं.लि.	त्रियुगा-३		अदुवा/बेसार	९८०५९५२२००
२	महिला साना किसान कृषि स.सं.लि.	चौदणडीगढी-५		बेसार	९८६२८६३२२७
३	उद्यमशिल कृषि स.सं.लि.	बेलका		अदुवा/बेसार	९८०८०१७४४८
४	शिखर कृषि समुह	बेलका-६		बेसार	९८५२८२९००६
		सुनसरी			
१	हाम्रो कुलुङ गाँउ कृषक समुह	बराहक्षेत्र-०१	२५	अदुवा/बेसार	९८६३६२२५५९८
२	श्रीलंका कृषक समुह	बराहक्षेत्र-६,९	२५	बेसार	
३	हरिद्वार कृषि सहकारी संस्था लि.	बराहक्षेत्र-०२	२४०	अदुवा/बेसार	९८४२५२३४८५
४	टर्मो हर्बो इन्टर प्राईजेज प्रा.लि.	बराहक्षेत्र-०२	१	बेसार	९८५२०४९५५७

५	माया धराने बहुउदेश्यिय कृषक समुह	धरान-२०	१७	बेसार	९८४२०६०५३५
६	चत्रकुण्ड कृषि सहकारी संस्था लि	धरान-२०	८१	बेसार	९८४१६२२९५१
७	अन्य कृषक	जिल्ला भरि	४५०	अदुवा/बेसार	
		इलाम			
१	लिङदीङ आधुनिक कृषक समूह	देउमाई न.पा.९	१६	अदुवा	९८६०३९९६९७
२	हरियाली महिला कृषक समूह	रोङ गा.पा.५	४५	अलैंची	९८४९३९९३४९
३	नयाँ बिहानी कृषक समूह	रोङ गा.पा.४	२०	अलैंची	९८१६०८७६१०
४	श्री असल कृषि सहकारि संस्था	फाकफोकथुम गा.पा.६	३५	अलैंची	९८१६०४९९१६
		खोटाङ			
१	योदुहाङ कृषि तथा पशुपंक्षी समुह	जन्तेढुङ्गा गाउँपालिका ६	१०	अदुवा	९८६२९३४०८७
२	लालिगुरास युवा कृषि सहकारी संस्था	केपिलासगढी-४ बाक्सिला		अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३	हरियाली तरकारी महिला कृषक समूह	केपिलासगढी-४ बाक्सिला	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	९८६९१९४६९०
४	फेदी कृषक समूह	केपिलासगढी-१ फेदी	१२	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
५	एकता कृषक समूह	केपिलासगढी-३ वास्पानी	१८	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	९७४१७७३५३८
६	चोखुम महिला आमा समूह	केपिलासगढी-४ बाक्सिला	१८	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	९८४२४२५६८५
७	आशिर्वाद जनजागृती कृषि सहकारी संस्था	केपिलासगढी-४ बाक्सिला	१७	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	९८०१४४३६९८
८	रावातावा सवल कृषक समूह	केपिलासगढी-४ बाक्सिला	१६	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
९	लालि गुरास सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१२	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	

१०	बाबरी सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१३	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
११	कन्चन सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१४	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१२	सुनखरी सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१२	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१३	सिरफुल सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१४	जुन तारा सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१६	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१५	अजम्बरी सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१८	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१६	प्रगतिशिल सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	२०	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१७	चेतनशिल सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१८	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१८	लिम्चोबुङ सबल कृषक	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१०	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
१९	एकता सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२०	बौद्ध सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ४ बाक्सिला	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२१	सयपत्री सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१६	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२२	सिर्जनशिल सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ४ बाक्सिला	३०	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	

२३	प्रगतिशिल सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ४ बाक्सिला	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२४	कमल सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२५	साहारा सबल कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ३ बास्पानी	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२६	सयपत्री सबल कृषक बचत समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- १ फेदी	१४	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२७	रिम्दिखा कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ७ सुङ्देल	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२८	चापखर्क कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ७ सुङ्देल	१५	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
२९	सुनौलो कृषक समूह	केपिलासगढी गाउँपालिका- ७ सुङ्देल	१८	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३०	तुम्बुचो कृषि फर्म	केपिलासगढी-२	१	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३१	करण कृषि फर्म	केपिलासगढी-४	१	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३२	प्रकाश अलैची कृषि फर्म	केपिलासगढी-३	१	अलैची,	
३३	वार्षिफार कृषि फर्म	केपिलासगढी-५	१	खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३४	लिदोफाट अलैची खेती कृषि फर्म	केपिलासगढी-५	१	अलैची, खुर्सानी, धनियाँ, टिम्मुर, अदुवा बेसार लसुन	
३५	गौरी रमेश अलैची फर्म	केपिलासगढी-५	१	अलैची	
३६	सूर्यज्याती कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२८४९४४१
३७	सयुङ्कत कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१६	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२८४९१५२

३८	कालिका महिला कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१२	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६१९६७१३८
३९	पुरानागाउँ महिला कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२९८०१९२
४०	दिक्तेलवारी अमा कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६०२६४४६७
४१	नमूना कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१६	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६१३०६२१२
४२	राधाकृष्ण कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	-
४३	कोलेवारी कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	२५	अदुवा, बेसार, लसुन	-
४४	भञ्ज्याङ्ग कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. १	१४	अदुवा, बेसार, लसुन	-
४५	नागेश्वरी कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४९७५८७५५
४६	सोल्मा साना किसान सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	४०	अदुवा, बेसार, लसुन, धनिया	९८६१९६७१९१
४७	मखमली कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८१२७३३५८०
४८	रुपाकोट वहुउदेश्यीय कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२८४५४४८
४९	आर.के. कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८१९३३७१०३
५०	होरखाली कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२८६९१२४
५१	होरखा कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२८६९१२४
५२	सुमन कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. २	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२९८०९७७
५३	चतुरमा वहुउदेश्यीय कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	१	खुर्सानी, अदुवा, धनिया	९८००९०५१९५
५४	दुर्गा कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	१	खुर्सानी, अदुवा, लसुन	९८४२९७४०००
५५	रिदम वहुउदेश्यीय फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	१	अदुवा, लसुन	९८४२८९६५४१
५६	नवज्योती कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	७	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४५४६४३४३
५७	सेरालुङ उत्थान सेवा समाज कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२९७९३९५

५८	सत्यहाङ कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	१	अदुवा, लसुन	९८४२८६३४३०
५९	मिक्ष बहुउदेश्यीय कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	१	अदुवा, लसुन	-
६०	सुम्निमा कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ५	११	अदुवा, बेसार, लसुन	९७६२९६२७००
६१	भुलभुले कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६		अदुवा, बेसार, लसुन, धनिया	९८६५८९३६६६
६२	गुसेश्वर कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२८९६५१२
६३	नवदुर्गा कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१३	अदुवा, बेसार, लसुन, धनिया	९८६९३१९११९
६४	पारिश्रमिक कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२६१९४५८
६५	विराट वहुउदेश्यीय कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४९६११३७४
६६	आम्वोली कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६९१९४७८०
६७	आचार्य कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२८७७०१७
६८	रीजाल कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६२९७६३६५
६९	चन्द्र वहुउदेश्यीय कृषि फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४१४८५७५३
७०	निरौली कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	२०	अदुवा, बेसार, लसुन, धनिया	९८४२८३९७९६
७१	निर्जन कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन, धनिया	९८४२९०६१८०
७२	मिश्रित कृषि उपज उत्पादक कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	८	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४२९०६१८०
७३	कालिका वहुउदेश्यीय कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ६	१	अदुवा, बेसार, लसुन	९८१२६६०७७६
७४	चम्पा सक्रिय वचत कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ७	११	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६०७३१३०४
७५	नमूना कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ७	९	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४५८४४२२६
७६	सिर्जनशिल कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ७	९	अदुवा, बेसार, लसुन	-

७७	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा. ७	२५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८६०९६१८७५
७८	जालपा कृषि सहकारी संस्था लि.	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१२	३०	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	-
७९	जालपा कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१२	१०	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	९८६०४१०७३३
८०	मञ्जरी कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१३		अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	-
८१	गौरी विनायक साक्षरता कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१३	१५	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	९७६२२१६६५
८२	टोडके साङ्गे कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१३	२०	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	-
८३	सुनखरी कृषि समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१३	१५	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	-
८४	सवल कृषि समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१३	२०	अदुवा, बेसार, लसुन, अलैचीं, खुर्सानी	-
८५	नित्य कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१४	१	बेसार, लसुन	-
८६	उर्वरा कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१४	२५	अदुवा	-
८७	पालिमाटे वहुउदेश्य कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१५	१	बेसार	-
८८	सिर्जनशिल कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.११	१७	अदुवा, लसुन	-
८९	गैरीखानी कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.११	२६	अदुवा, बेसार, लसुन	९७४२४२२०९५
९०	प्रच्यो रैथाने कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.१०	१६	बेसार, लसुन	९८४९९४३८१३
९१	सल्लेनी विजयखर्क कृषक समूह	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी न.पा.११	१५	अदुवा, बेसार, लसुन	९८४८४४६७६६
सोलुखुम्बु					
१	करिष्मा बहुदेश्यीय जैविक कृषि फर्म	नेचासल्यान गा पा २	-	-	-
२	बि बि बहुदेश्यीय कृषि तथा पशु फर्म	थुलुङदुधकोशी गा पा ३	-	-	-
३	रोलिम ब कृषि तथा पशु फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा ३	-	-	-
४	सिहँदेवि कृषि तथा पशुपन्छि फर्म	सोताङ गा पा ०३	-	-	-

५	श्री मिलन मिलन कृषि फर्म	सोताङ गा पा ०५	-	-	-
६	कृषि तथा तरकारी व्यवसाय	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
७	नोबल कृषि फर्म	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
८	प्रबिन कृषि फलफुल तथा पशुपन्छी पालन फर्म	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
९	भुमेस्थान कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
१०	सिर्जनशिल कृषक समुह	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
११	पाँच कन्या कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	सोताङ गा पा ०१	-	-	-
१२	वाइवाइ कृषि तथा फलफूल विकास समुह	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
१३	पाच पोखरी कृषि तथा फलफुल कृषक समुह	सोताङ गा पा ०३	-	-	-
१४	राम कृषि तथा पशुपालन फर्म	सोताङ गा पा ०१	-	-	-
१५	सुर्यदय कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	सोताङ गा पा ०१	-	-	-
१६	इन्तकालि कृषि तथा पशु फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा २	-	-	-
१७	बोगल कृषि तथा पशु फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा २	-	-	-
१८	एपिवान बहुदेश्यिय कृषि तथा पशु फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा ५	-	-	-
१९	पि.पि बहुदेश्यिय कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा २	-	-	-
२०	सेती देवी पशु फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा २	-	-	-
२१	गौरव ब कृषि फर्म	थुलुङ दुधकोशी गा पा २	-	-	-
		ओखलढुङ्गा			
१	चेलीबेटी लघु उद्धोग	चिसंखुगढी गा.पा.३,	१	अदुवा	९८४३८८७८४८
२	विगुटार महिला बहुउद्देश्य स. संस्था	सिद्धिचरण न.पा.७	६५	अदुवा	९७६५१४९०११
		पाँचथर			
१	श्री सनराइज अलैची तथा फलफूल नर्सरी फर्म	आङसराङ-१	-	अलैची	
२	श्री कुवेर मसला मिल	थर्पु-७	-	मसला	
३	श्री हातेमालो अलैची नर्सरी	रानिटार- ७	-	अलैची	

४	श्री सगरमाथा अलैची नर्सरी	रवि- ३	-	अलैची	
५	मेमेङ लाम्वोसाङ अलैची उद्योग,	मेमेङ- ९	-	अलैची	
६	कृषि अभ्यास अलैची व्यवसाय फर्म	आङसराङ,-६	-	अलैची	
७	वस्नेत अलैची फर्म,	सराङडाँडा-५	-	अलैची	
८	सिकिम निकमा अलैची उद्योग,	थर्पु-५	-	अलैची	
९	कालिका कृषि फलफूल तथा अलैची फर्म,	लुङरुप्पा-८	-	अलैची	
१०	रोसेलुङ अलैची उद्योग,	याङनाम- ७	-	अलैची	
११	मिङसोमा अलैची तथा कृषि फर्म,	हिलिहाङ-८	-	अलैची	
१२	जिरमले अलैची व्यवसाय फर्म,	याङवरक-५	-	अलैची	
१३	सिंगावारी अलैची कृषि फर्म,	हिलिहाङ- ३	-	अलैची	
१४	पाथिभरा अलैची फर्म,	याङवरक-६	-	अलैची	
१५	मानतेज दिल कृषि तथा अलैची फर्म	फिदिम-७	-	अलैची	
१६	हरियाली अलैची कृषि उद्योग,	याङवरक-६	-	अलैची	
१७	नमुना अलैची प्रशोधन केन्द्र,	फालेलुङ-८	-	अलैची	
१८	श्रेष्ठ उन्नत अलैची फर्म,	हिलिहाङ- ५	-	अलैची	
१९	नवाप अलैची कृषि फर्म,	याङवरक-५	-	अलैची	
संखुवासभा					
१	एकीकृत नमुना पशु तथा कृषि उत्पादन केन्द्र	खाँदबारी न.पा. ३,	५	अदुवा	९८५२०५१६५४
२	एभरेस्ट आर्गानिक तथा पशुपालन फर्म	खाँदबारी न.पा. ४,	५	अदुवा	९८४१६८३१०७
३	सिर्जना कृषि बहुदेशीय फर्म	खाँदबारी न.पा. ९,	६	अदुवा	९८६२०१२०२७
४	सुर्योदय अर्गानिक कृषि फर्म	खाँदबारी न.पा. ५,	४	अलैंची	९८४१४९८१२८
५	श्री भिमेश्वर बहुउद्देश्य कृषि फर्म	खाँदबारी न.पा. ३,	५	अदुवा	९८५१०६८९४३
६	लालिगुराँस आमा कृषक समूह	सभापोखरी-३,	१८	पिरो खुर्सानी	९८१५३८८६६३
७	परिवर्तनशील कृषक समूह	सभापोखरी-१,	२२	पिरो खुर्सानी	९८४२२७४००४
८	सिद्दकाली महिला कृषक समूह	चैनपुर न.पा.६,	२१	पिरो खुर्सानी	९८५२०५११३२
९	श्री कटहरे बहुउदेश्य कृषि समूह	चैनपुर न.पा. ८,	२२	पिरो खुर्सानी	९८४२१०६७५१
१०	श्री सेतीदेवी कृषक समूह	चैनपुर न.पा. ८,	२१	अलैंची	९८१०४१७२२१
११	श्री ज्ञानेश्वर कृषि समूह	चैनपुर न.पा. ५,	२३	अलैंची	९८६२२८१५१९
१२	शिब पञ्चायन अलैची कृषक समूह	पाँचखपन न.पा.-१,	२४	अदुवा	९८५२०५११०५
१३	अम्बोटे बहुउद्देश्य कृषक समूह	पाँचखपन न.पा.-१,	१९	अदुवा	९८४२१२५७२५
१४	जलकन्या महिला कृषक समूह	पाँचखपन न.पा.-१,	१६	अलैंची	९८०४३४५४५५
१५	रमिते गढी कृषक समूह	मकालु ३, संखुवासभा	१७	अलैंची	९८४२१२०३४०
१६	निपाने कृषक समूह	मकालु ५, संखुवासभा	१७	अलैंची	९८६२१३८३१७
१७	टुकुलुङ कृषक समूह	मकालु ३, संखुवासभा	१९	अलैंची	९८४२१२६१९३
१८	सुनखरी कृषक समुह	सि.गा.पा.३ सिभा	१९	अलैंची	९७४१३७२१४५

१९	याङतापा कृषक समह	सि.गा.पा.३ याङतापा	२१	अलैंची	९८०८८९०७३३
२०	कागते कृषक समुह	धर्मदेवी न.पा—३,	२२	पिरो खुर्सानी	९८४२४५९४४४
२१	सेतीदेवी कृषक समुह	धर्मदेवी न.पा—५,	२१	पिरो खुर्सानी	९८१३६२६२१७
२२	श्री शक्तिशाली कृषक समूह	मादी न.पा ९,	२१	अलैंची	९८४२३८३१००
२३	मेहेले कृषक समूह	मादी न.पा ७,	२९	अलैंची	९८४२३३७७२४
२४	सिर्वानी कृषक समूह	मादी न.पा ६,	२७	पिरो खुर्सानी, अदुवा	९८४२१९४७४४
२५	मकालु कृषक समूह, पोखरे	मादी न.पा ६,	१४	पिरो खुर्सानी, अदुवा	९८६२०३२६०७
२६	आदर्श कार्की गाउँ कृषक समूह	मादी न.पा ४,	१९	पिरो खुर्सानी, अदुवा	९८४२३११७०१
२७	जनजागरण कृषक समूह	मादी न.पा. १,	१६	पिरो खुर्सानी	९८०८४६७६८७

१.२.३ मसलाबालीको मुख्य श्रोत केन्द्र बारे विवरण

क्र.सं.	नर्सरीको नाम	ठेगाना	बेर्ना उत्पादन			बीउ/गाना/गेटी मे मे टन	औषत वार्षिक बेर्ना बिक्री संख्या	औषतबीउ/गाना/गेटी बिक्री मे मे टन	सम्पर्क नं
			बिजु बिरुवा (संख्या)	कटिंग बेर्ना (संख्या)	तन्तु प्रजनन (संख्या)				
				तेह्रथुम					
१	केप्छाकी बहुउदेश्यिय नर्सरी फर्म (अलैंची)	ला.न.पा. - ९	१५०००	०					९८५२०५३०४०
२	सुदिप युनिसा बहु उदेश्यिय नर्सरी फर्म (अलैंची)	आठराई गा.पा. - ३		१००००					९७४९४७८६६६
				सुनसरी					
१	हरिद्वार कृ.स.स.	बराहक्षेत्र-२				बेसार गाना- २००		८०	
२	चत्रकुण्ड कृषि सहकारी संस्था लि.	धरान-२०				बेसार गाना- ७५		३०	
				इलाम					
१	सेतीदेवी कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म (अलैंची)	देउमाई नगरपालिका १		३०००			हालसालै मात्र उत्पादन सुरु गरेको		९८१८१६३७४७

२	अधिकारी नर्सरी उद्योग (अलैंची)	रोङ गाउँपालिका ०६		२०००००				२०००००		९८६७८५७९५७
३	सुम्निमा नर्सरी फर्म (अलैंची)	रोङ गाउँपालिका ०६		३०००				३०००		९७६२२३३८४६
४	सत्साहेब बहुउद्धेश्यीय कृषि फर्म (अलैंची)	माङसेबुङ गाँउपालिका ०२		४०००				४०००		९८६६९९९०७७
				खोटङ						
१	डाडखर्क वहुउदेश्यीय कृषि श्रोत केन्द्र (अलैंची)	साकेला गाउँपालिका १	१०००००				२५	२००००	२५	९८४२८४९०६०
				संखुवासभा						
१	मनकामना फलफूल तथा जडिबुटी नर्सरी	खाँदबारी १०	६००					६००		९८४२११८८६२
२	मकालु एग्रो फर्म एण्ड नर्सरी	खाँदवारी न. पा. १	३००					३००		९८००९९००५८
३	नर्कटे नर्सरी तथा फलफूल फर्म	खाँदवारी न. पा. २	३००					३००		९८४०१०९३६३
४	नर्सरी कृषक समूह	मादी न.पा ४	१२००					१२००		९८४२१७५८७७
५	धर्मदेवी कृष्ण नर्सरी तथा कृषि फर्म	ध.न.पा.—६	३००					३००		९८४११३६५४४

१.२.४ मसला उद्योग/प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्रको विवरण

क्र. स	किसान/व्यवसायीको नाम	ठेगाना	प्रशोधन हुने बाली	बार्षिक उत्पादन क्षमता मे टन	बार्षिक बिक्री परिमाण मे टन	प्रशोधनको किसिम	प्रशोधन केन्द्रको अवस्था	सम्पर्क नं
				झापा				
१	प्रदिप थापा	कचनकबल	बेसार	२०	२०	पाउडर, सुठो,	राम्रो अवस्थामा	९८०४९३१७०५
२	अमरेन्द्र कर्ण	अर्जुनधारा -८	अलैची	४००	४००	अलैची, पाउडर	राम्रो अवस्थामा	९८५२६५५५२६
३	फडिन्द्र अचार्य	अर्जुनधारा	अदुवा	४०	४०	सुठो, पाउडर	राम्रो अवस्थामा	९८१४९७५७८४

उदयपुर								
१	श्रद्धा महिला बहुउदेश्यशिय स.सं.लि.	त्रियुगा-३	अदुवा/बेसार	-	-	सुठो, पाउडर	चालु	९८०५९५२२००
२	महिला साना किसान कृषि स.सं.लि.	चौदणडीगढी-५	बेसार	-	-	सुठो, पाउडर	चालु	९८६२८६३२२७
३	उद्यमशिल कृषि स.सं.लि.	बेलका	अदुवा/बेसार	-	-	सुठो, पाउडर	चालु	९८०८०१७४४८
४	शिखर कृषि समुह	बेलका-६	बेसार	-	-	सुठो, पाउडर	चालु	९८५२८२९००६
सुनसरी								
१	हाम्रो कुलुङ गाँउ कृषक समुह	बराहक्षेत्र-०१	बेसार	९६०	९६०	सुठो, चना		९८६३६२२५५९८
२	श्रीलंका कृषक समुह	बराहक्षेत्र-६,९	बेसार	७२०	७२०	सुठो, चना		
३	हरिद्वार कृषि सहकारी संस्था लि.	बराहक्षेत्र-०२	बेसार	१०	१०	पाउडर	चालु	९८४२५२३४८५
४	टर्मो हर्बो इन्टर प्राईजेज प्रा.लि.	बराहक्षेत्र-०२	बेसार	१०	१०	पाउडर	चालु	९८५२०४९५५७
५	माया धराने बहुउद्देश्यिय कृषक समुह	धरान-२०	बेसार	६०	६०	पाउडर	चालु	९८४२०६०५३५
६	चत्रकुण्ड कृषि सहकारी संस्था लि.	धरान-२०	बेसार	--	-	-	हाल बन्द	९८४१६२२९५१
इलाम								
१	इलाम अदुवा प्रशोधन उद्योग	इलाम नगरपालिका १०	अदुवा	३.३	३.३	क्याण्डी	माग अनुसार मात्रै बनाउने, कम सक्रिय रहेको	९८२४९५१९९९
संखुवासभा								
१	श्री हिमालय चिया, अलैची तथा जडिबुटी उत्पादक कृषक समूह	चैनपुर न.पा. १, संखुवासभा	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८२१९३४७०
२	शिब पञ्चायन अलैची कृषक समूह	पाँचखपन न.पा.-१, संखुवासभा	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८५२०५११०५
३	जलजला अलैची पकेट समूह	पाँचखपन न.पा.-८, संखुवासभा	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८४२१५९५४९

४	फलफूल खेती अलैची तथा जडीबुटी उत्पादक कृषक समूह	मकालु ४	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८६२३२७२८७
५	सभापोखरी कृषि पशुपालन तथा जडिबुटीबहुउदेश्यीय सहकारी संस्था लि.	सभापोखरी-६	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८५२०४६५८८
६	मंसिमा स्वलम्बन कृषि कृषक समूह	मकालु-5	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८६२१२८२३०
७	मनोज अलैंची फर्म	भोटखोला ४	अलैंची			चाना	चलिरहेको	९८६२१२८२८०

१.२.५ मसलाबालीको आयात/निर्यातको अवस्था

जिल्ला	बालीको नाम	अदुवा	अलैंची	बेसार	लसुन
तेह्रथुम	आयात परिमाण मे टन				
	आयात गरिएको देश/स्थान				
	निर्यात परिमाण मे टन	३८०१.९६	२७६.३५	२६.१९	२९.६४
	निर्यात गरिएको देश/स्थान	हिले, धरान, विर्तामोड र विरामे टनगर	हिले, विर्तामोड	धरान, विरामे टनगर र विर्तामोड	धरान, विरामे टनगर र विर्तामोड

जिल्ला		अदुवा	अलैंची	बेसार	लसुन	पिरो खुर्सानी	धनिया	जीरा	कालो	टिमुर	मेथी	ज्वानो	मरीच
धनकुटा	आयात परिमाण मे टन	०	०	१०५.२५	१७५.४३	१०५.२५	१४०.३५	१०५.२४	0	0	७०	३५.७८	१८
	आयात गरिएको देश/स्था			भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन	भारत/चीन
	निर्यात परिमाण मे टन	४०९४	४२.६४	७६३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	निर्यात गरिएको देश/स्था	भारत	भारत	भारत	०	०	०	०	०	०	०	०	०

		अदुवा	अलैंची	बेसार	लसुन	पिरो खुर्सानी	धनिया
खोटाङ	आयात परिमाण मे टन	५		४	४	१	१
	आयात गरिएको देश/स्थान	धरान, काठमाडौं		धरान, काठमाडौं	काठमाडौं	धरान, काठमाडौं	धरान, काठमाडौं
	निर्यात परिमाण मे टन	५७.४२९	१४३.१	२१		४.२७	
	निर्यात गरिएको देश/स्थान	इटहरी, विरामे टनगर, काठमाडौं	काँकडभिट्टा, धरान, झापा	दिक्तेलवजार, काठमाडौं /तराई		स्थानीय वजार, काठमाडौं	

		अलैंची	लसुन
सोलुखुम्बु	आयात परिमाण मे टन		४३ मे टन
	आयात गरिएको देश/स्थान		इण्डिया/चीन(कटारी,काठमाण्डौं)
	निर्यात परिमाण मे टन	११५.०० मे टन.	
	निर्यात गरिएको देश/स्थान	जिल्ला बाहिर- बिरामे टनगर,जनकपुर,बिरगंज,काठमाण्डौं	

ओखलढुङ्गा		अलैंची
	आयात परिमाण मे टन	-
	आयात गरिएको देश/स्थान	-
	निर्यात परिमाण मे टन	६.६
	निर्यात गरिएको देश/स्थान	इटहरी

१.२.६ कोशी प्रदेशमा मसलाबालीका मुख्य समस्याहरु

- बीउ समयमा उपलब्ध नहुनु।
- किसानको माग अनुसारको जात उपलब्ध नहुनु।
- रोग र किराहरुबाट आक्रमण।
- बजारमूल्य निश्चित नहुनु र उचित मूल्य नपाएर किसान मर्कामा पर्नु।
- सिंचाईमा समस्या।
- स्थानीय स्तरमा मसलावाली विषेश संकलन केन्द्र तथा भण्डार गृह नहुनु ।
- स्थानीय स्तरमा प्रशोधन (मसला वाली कच्चा पदर्थमा आधारित उद्योग) नहुनु।

१.२.७ कोशी प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लामा देखिएका मसलाबालीको मुख्य रोग/किराको विवरण

जिल्ला	क्र.सं.	मसलाबालीका मुख्य रोग (बालीको नाम सहित)	मसलाबालीका मुख्य किरा (बालीको नाम सहित)
झापा	१	अदुवा- गानो कुहिने	अदुवा- राइजोम फ्लाई"
	२	बेसार- गानो कुहिने	बेसार- शूट बोरर
	३	खुर्सानी- कोत्रे रोग	प्याज- थ्रिप्स
	४	प्याज- वैजनी थोप्ले रोग	खुर्सानी- फ्रुट फ्लाई, मिलि बग
तेह्रथम	१	अदुवा- गानो कुहिने	अदुवा- गवारो
	२	अलैंची- गानो कुहिने, डढुवा	अलैंची- गवारो, झुसिल किरा
धनकुटा	१	अदुवा- गानो कुहिने	खुम्रे
	२	अलैंची- डढुवा रोग र फल नपाक्ने समस्या	गवारो
	३	लसुन-डढुवा रोग	
उदयपुर	१	अदुवा- गानो कुहिने	अकबरे-औसा किरा
	२	खुर्सानी-ओईलाउने रोग	
सुनसरी	१	जरा तथा गानो कुहिने	खुम्रे किरा
	२	पात खैरो कालो दाग	राईजोम स्केल
	३	पात ओईलाउने रोग	शुट बोरर
	४	ब्याक्टेरियल विल्ट	कटुवा किरा
इलाम	१	अदुवा-गानो कुहिने रोग	अदुवा-खुम्रे
	२	अलैंची-छिर्के	अलैंची- गवारो
	३	अलैंची-फुर्के	
	४	अलैंची-बोट ओइलाउने तथा बगान डढाउने रोग	
खोटङ	१	अलैंची अदुवामा गानो कुहिने समस्या	अलैंचीको पात खाने झुसिल किरा, लाही आदी
	२	अलैचीमा डढुवा, छिर्के/फुर्के रोगको समस्या	अदुवा वालीमा खुम्रे किराको समस्या
	३	खुर्सनीमा ओइलाउने र डढुवा रोगको समस्या	अकवरे खुर्सानीमा औसा किराको समस्या
	४	जरा कुहिने अदुवा/अलैची	अलैचीमा गवारो
	५	बैजनी धव्वा प्याज	खुर्सानीमा माइटस, सेतो झिंगा, थ्रिप्स
	६	खुर्सानीमा कोत्रे रोग र पछौटे डढुवा रोग	कमिला
सोलुखुम्बु	१	पातमा दाँदे रोग, अदुवाको गानो (पाना) कुहिने रोग (बेसार)	खुम्ले किरा (बेसार)
	२	सिन्दुरे, गुवो कुहिने रोग (लसुन)	फलको गवारो , सेतो झिङगा, लाहिकिरा (खुर्सानी)
	३	पातमा कालो ध्वासे रोग, फल कुहिने, फलको टुप्पा सुक्ने रोग ,कोत्रे रोग (खुर्सानी)	
	४	छिर्के फूर्के रोग (अलैंची)	

मोरङ	१	अदुवाकव गानो कुहिने रोग	अलैचीको गबारो
	२	अलैचीको गानो कुहिने	अलैचीको लाही
	३	अलैचीको डढुवा	अलैचीको झुसिलकिरा
संखुवासभा	१	जरा कुहिने रोग (Root rot)- अलैची	
	२	डढुवा रोग (Blight)- अलैची	गवारो (Borers)- अलैची अलैची र बेसार
	३	गानो कुहिने (Rhizome Rot)- अदुवा र बेसार	पात खन्ने पुतली (Leaf Miners)- पिरो खुर्सानी
	४	ओइलाउने रोग (Wilt)- पिरो खुर्सानी, अलैची र बेसार	फेद काट्ने गवारो (Cutworms)- खुर्सानी र अलैची
	५	फल कुहिने रोग (Anthracnose)- पिरो खुर्सानी	लाही (Aphid)- पिरो खुर्सानी र अलैची
	६	सेतो ढुसी (Powdery Mildew)- पिरो खुर्सानी	सेतो झिंगा (Whitefly)- पिरो खुर्सानी
	७	कालो ध्वासे (Sooty mould)- अलैची र पिरो खुर्सानी	
भोजपुर	१	अदुवामा गानो कुहिने रोग	अदुवामा Rhizome fly, डाँठको गवारो खुम्रे रातो कमिला
	२	अलैंचीमा गानो कुहिने, पात डढुवा	अलैंचीमा डाँठको गवारो झुसिल किरा
	३	खुर्सानी Anthracnose, Damping off, Blight, Leaf Spot	Solanum fruit sly, Aphid, Thrips

१.३ कृषि विकास निर्देशनालय,कोशी प्रदेश, विरामे टनगरका तर्फबाट प्रस्तुतीमार्फत प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका लागि पेश भएका अवसर, सम्भावना, चुनौति तथा भावी कार्ययोजना

१.३.१ कोशी प्रदेशमा अलैंची बालीको अवसर, सम्भावना तथा चुनौतीहरु

अवसर तथा सम्भावनाहरु:

- **मध्य पहाडी क्षेत्रहरुको भौगोलिक तथा प्राविधिक उपयुक्तताको कारण तुलनात्मक लाभ (Comparative Advantage) हुनु।**
  - ❖ मध्य पहाडी जिल्लाहरू, पाँचथर, तेह्रथुम, ताप्लेजुङ्ग, इलाम, संखुवासभा, भोजपुर आदि खेतीको लागि उपयुक्त।
  - ❖ उच्च सापेक्षिक आर्द्रता, वर्षा र वनयुक्त क्षेत्र भएकाले प्राकृतिक रूपमा अनुकूल वातावरण पाइने।
- **प्रमुख नगदे बालीको रुपमा व्यवसायीक खेती हुने गरेको।**
  - ❖ सानो जमिनबाट पनि उच्च आम्दानी सम्भव।
  - ❖ पाखो, भिरालो जमिन तथा जङ्गलको भित्र खेती गर्न सकिने।
- **प्रमुख निर्यातजन्य बाली भएकोले व्यापार असन्तुलन (Trade Imbalance) लाई न्यूनिकरणमा सहयोग गर्ने।**
  - ❖ अलैंची नेपालको प्रमुख निर्यातमुखी मसला बाली।

- ❖ उत्पादनको करिब ९०% विदेश (मुख्यतः भारत) निर्यात हुने।
- ❖ हालका वर्षहरूमा यसको मूल्य धेरै उच्च पुगेको (प्रतिमन(४० केजी) ९० हजार—१ लाख १० हजार रुपैयाँसम्म)
- ❖ अन्तराष्ट्रिय बजारमा उच्च माग तथा बढ्दो मुल्य।
- ❖ कोशी प्रदेशबाट मात्र अर्बौं रुपैयाँको अलैंची निर्यात भईरहेको।
- ❖ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली अलैंचीको माग उच्च।
- ❖ अझै "ब्रान्डिङ" र प्रत्यक्ष निर्यात विस्तार गर्ने ठूलो सम्भावना।
- ❖ मूल्य अभिवृद्धि र विदेशी मुद्रा आर्जनमा महत्वपूर्ण योगदान।

- **रोजगारी तथा ग्रामीण विकास**
  - ❖ खेती, प्रशोधन, सुकाउने कार्य, ढुवानी र व्यापारमा रोजगारी सिर्जना, अलैंचीको मूल्य शृंखलाले रोजगारीलाई समर्थन।
  - ❖ पहाडी क्षेत्रमा वैदेशिक रोजगारीको विकल्प बन्न सक्ने, साना किसानहरूका लागि स्थायी आम्दानीको स्रोत
- **विस्तारको सम्भावना**
  - ❖ पहिले सीमित जिल्लामा भए पनि अहिले विस्तार हुँदै गएको।
  - ❖ अझ धेरै क्षेत्रहरूमा खेती विस्तार गर्न सकिने साथै जैविक/ प्राङ्गारिक उत्पादनको सम्भावना
  - ❖ सौन्दर्य, आयुर्वेदिक औषधी लगायत खाद्य परिकारहरुमा प्रयोग सम्बन्धी अनुसन्धान गरी प्रयोगमा ल्याउन सके साथै पर्यापर्यमे टनसँग जोड्न सके यसको खपत अझै बढ्ने।
  - ❖ घरेलु तथा साना उद्योगको सम्भावना। (अलैंचीका सराबाट बनेका विभिन्न सामाग्रीहरु जस्तैः टोपी, पर्स, हाते ब्याग, म्याट आदि र अलैंचीको मसला र चिया)।
  - ❖ ताजा तथा प्रशोधित रुपमा निर्यात हुने गरेकोले मुल्य शृङ्खला अभिवृद्विको सम्भावना

<u>चुनौतीहरु</u>

- **रोग र किराको प्रकोपः**
  - ❖ छिर्के, फुर्के, गानो कुहिने रोग, डढुवा रोग, झुसिलकिरा, गवारो जस्ता रोग/किराहरुको प्रकोप तथा संक्रमण साथै संवेदनशीलता।
  - ❖ जलवायु परिवर्तनले यी समस्यालाई बढाएको, जसले गर्दा किरा र रोगको घटना र फैलावट बढेको।
- **मूल्य अस्थिरताः**
  - ❖ विश्वव्यापी अलैंचीको मूल्यमा उतारचढाव हुनु।
  - ❖ मूल्यमा अचानक गिरावटले जीविकोपार्जनमा गम्भीर असर पार्ने।
- **पूर्वाधार र प्रविधिको अभावः**
  - ❖ धेरै ग्रामीण क्षेत्रमा फसल पछिको ह्यान्डलिङ, सुकाउने र भण्डारण सुविधा सीमित हुनु।
  - ❖ परम्परागत सुकाउने विधिले गुणस्तरमा ह्रास आउने, जसले गर्दा मूल्यमा गिरावट आउने।

- पहाडी क्षेत्रमा सडक र यातायात प्रणालीको अभावले बजारमा पहुँचलाई अझ बाधा पुर्याएको।
- प्रशोधन तथा प्याकेजिङ गरी ब्राण्डिङ गर्न नसक्नु।

- **अलैंचीको निर्यात भारतमा निर्भरताः**
  - नेपालको अलैंचीको एक महत्वपूर्ण भाग भारत मार्फत निर्यात गरिने।
  - जसले गर्दा नेपाल भारतीय बजार पहुँच, व्यापार नीति र प्रशोधन सुविधामा निर्भर रहेको।
  - नेपाली किसान तथा अलैंची व्यवसायीलाई भूराजनीतिक र भारतीय व्यापार नीतिले जोखिममा पार्ने।
  - भारतले नेपालको अलैंची आयात गरी विश्व बजारमा आफ्नो ब्राण्ड बनाएर निर्यात गर्दै लाभ लिइरहेको अवस्था।

- **विविध**
  - युवा जनशक्तिको कमी हुनु, खेतीप्रति युवाको आकर्षण वृद्धि गर्नु साथै युवाहरुलाई स्वदेशमा नै टिकाई राख्नु।
  - कृषकहरुमा उन्नत खेती प्रविधि, गुणस्तर सुधार र उत्पादन पछिको पक्षबारे कम ज्ञान र सिप हुनु साथै कृषकहरुलाई उन्नत प्रविधि विस्तार गर्नु।
  - कृषकस्तरमा संकलन केन्द्र र भण्डारण सुविधाको अभाव।
  - अलैंचीको बिक्री मुल्य निर्धारणमा कृषकको भुमिका बनाउनु।
  - परम्परागत भट्टी र सुधारिएको आधुनिक भट्टी मार्फत गरिएको प्रशोधनमा बिक्री मुल्यमा फरक नभएकोले प्रशोधन विधि अनुसार बिक्री मुल्य फरक फरक निर्धारण गर्नु।
  - कृषकस्तरमा तौल बढाउन चुरुङ्फो (स्थानीय भाषामा जगँली अलैंची भनिने) को मिसावट गर्ने प्रचलन।
  - जलवायु परिवर्तनले हिउँदे वर्षा समयमा नहुनु।(अलैंचीको फूल खेल्ने बेला पानी नपर्नाले उत्पादनमा कमी साथै बगान सुक्ने समस्या)
  - अन्तराष्ट्रिय मापदण्ड अनुसारको वेयर हाउस नभएकोले अलैंचीको भण्डारणमा समस्या आउने जसले गर्दा ढुशीजन्य रोगको प्रकोप।
  - स्थानीय तहले समेत हाल आएर अलैंचीको निर्यातमा कर लिन थालेको वा लिने नीति अबलम्बन गर्दै गरेको। (फुङलिङ नगरपालिकाले आ.व २०८१/८२ बाट प्रति के.जी ५ रुपैया अलैंचीको निकासी कर लिने प्रस्ताव सहित बजेट पास गरेको)
  - अलैंची कृषकलाई वा संकलनकर्तालाई Term Based छुट्टै ऋणको व्यवस्था राज्यबाट नभएको।
  - अपर्याप्त सिँचाई सुविधा।
  - समस्यामा आधारित अनुसन्धानको अभाव।
  - अलैंचीको उत्पादन र निर्यात सम्बन्धमा बनेका नीति कार्यान्वयन हुन नसकेको।

- ❖ देशबाट निर्यात हुने मुख्य कृषि बालीमा बजेटको विनियोजन हरेक वर्ष कम हुँदै गरेको।
- ❖ अलैंचीको Tail Cutting को लागि मेशिनको प्रयोग नहुनु, स्थानीय भाषामा भुम्रो (Gas Cylinder) को प्रयोगले अलैंची डढी कालो हुने (गुणस्तरमा गिरावट आउने)।

- **कोशी प्रदेशमा अलैंची प्रवर्द्धनका लागि भएका प्रयासहरु**

कोशी प्रदेशको स्थापना कालदेखि नै हालको उद्योग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय तथा मातहतका कार्यालयहरुबाट विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन्। जस अन्तर्गत उद्योग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय र अन्तर्गतका कार्यालयहरुबाट निम्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका छन्ः

१. अलैंची सुकाउने सुधारिएको आधुनिक भट्टी स्थापनामा सहयोग

- ❖ कृषि ज्ञान केन्द्रहरुबाट आ.व २०७५/७६ देखि अलैंची भट्टी जडानमा ७५% अनुदान सहयोग उपलब्ध गराएको (हालसम्म १५० भन्दा बढी)
- ❖ परम्परागत भट्टी भन्दा अलैंचीको गुणस्तर राम्रो कायम हुने/भएको
- ❖ परम्परागत भट्टीमा सुकाएकोः कालो रङ्ग, धुवा गन्हाउने
- ❖ आधुनिक भट्टीमा सुकाएकोः कलेजी रङ्ग, धुँवा नगन्हाउने
- ❖ कृषि ज्ञान केन्द्रः पाँचथर, ताप्लेजुङ्ग, संखुवासभा, तेह्रथुमबाट वितरण भएको

२. पुरानो रोगग्रस्त अलैंची बगैंचा प्रतिस्थापन कार्यक्रम

- ❖ पुराना तथा रोगग्रस्त अलैंची बगानको पुनर्उथान तथा व्यवस्थापनका कार्यक्रम संचालन हुने।
- ❖ प्राविधिक समिति मार्फत स्थलगत अवलोकन गरी समस्याको पहिचान गर्ने।
- ❖ स्थलगत रुपमा तालिम तथा अन्य प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराईने।
- ❖ रोग/किरा व्यवस्थापनका लागि जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको प्रयोग प्रवर्द्धनमा जोड।
- ❖ सिंचाई व्यवस्थापनको लागि साना सिंचाई पूर्वाधारमा सहयोग (प्लाष्टिक पोखरी, पाईप, स्प्रिङ्कल)।
- ❖ साना कृषि यन्त्र उपकरण तथा कृषि सामाग्रीहरु (जैविक/प्राङ्गारिक मल, जैविक विषादी) आदि वितरण।
- ❖ कृषक समुह/सहकारीमा आवद्ध कृषकहरुलाई लक्षित गरी कार्यक्रम संचालन गरिने।

३. साबिकको प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना र हालको राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत व्यावसायिक कृषि उत्पादन केन्द्र (ब्लक) विकास कार्यक्रम संचालन

- ❖ पाँचथर, ताप्लेजुङ, इलाम, तेह्रथुम, संखुवासभा जिल्लामा अलैंची बालीमा न्युनतम प्रति ब्लक १०० हेक्टर क्षेत्रफलमा ब्लक स्थापना भई निम्न अनुसारका क्रियाकलाप सञ्चालन भएको।
- ✓ स्थलगत तालिम

- ✓ आधुनिक भट्टी निर्माण/जडानमा सहयोग
- ✓ सिंचाई पूर्वाधार विस्तार (पाइप सिंचाई र पोखरी निर्माण)
- ✓ अलैंची क्षेत्र विस्तारका लागि गुणस्तरीय बेर्नामा सहयोग
- ✓ माटो परीक्षण
- ✓ बाली उपचार शिविर
- ✓ प्राथमिक प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्र निर्माण

४. अलैंची प्रशोधन उद्योग स्थापना सहयोग

- ❖ प्रदेश सरकार अन्तर्गत कृषि ज्ञान केन्द्र, झापा मार्फत अलैंची प्रशोधनका लागि प्रशोधन मेशिनरी तथा यन्त्र उपकरणमा सहयोग भएको (आ.व. २०७९/८०)।
- ❖ एभरेष्ट लार्ज कार्डामम इन्डष्ट्रिज प्रा.लि, अर्जुनधारा, झापालाई ५० लाख अनुदान सहयोग (७५%)
- ❖ अलैंची प्रशोधन गरी Volatile and Essential oil Extraction का लागि मेशिनरी, अलैंचीको धुलो प्याकेजिङ मेशिनरी जडानका लागि सहयोग भएको
- ❖ Essential Oil बाहिरी मुलुकमा समेत निर्यात गर्ने गरेको
- ❖ अलैंचीको बीउमा सुगन्धित Coat गरी Mizaz Product भनेर बजारमा ल्याएको।

- **गैह्र सरकारी संस्थाबाट भएका प्रयासहरु**

  - ❖ स्वीस विकास सहयोग (एसडिसी) को आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा सञ्चालित नेपाल कृषि बजार विकास कार्यक्रम (सहज)— दोश्रो चरणबाट निम्न कार्यहरु संचालन भएका:
  - ❖ वाह! अलैंची: अलैंचीको आन्तरिक खपत वृद्धि गर्न सेफ सन्तोष शाहलाई Brand Ambassador को रुपमा अलैंचीको विभिन्न परिकार तथा यसको उपयोग सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरु संचालन भएको।
  - ❖ नेपाल अलैंची व्यवसायी महासंघसंगको साझेदारीमा अलैंची ग्रेडिङ गर्ने मेशिन नेपालमै तयार गरी परीक्षण सम्पन्न भएको।

कोशी प्रदेश तथा समग्र नेपालमा अलैंची विकासका लागि अबको बाटो

- ➢ रोग/किराको अनुसन्धान गर्ने र व्यवस्थापनका उपायहरु कृषकस्तरमा पुऱ्याउने।
- ➢ स्थानीय स्तरमा उठाइने अलैंचीको निकासी करलाई प्रदेश र संघीय सरकारले सहजीकरण गरी कृषकमुखी कर नीति अपनाउने।
- ➢ प्राविधिकको ज्ञान र सीपमा अभिवृद्धि गर्ने।
- ➢ स्थानीय स्तरमा संकलन केन्द्र र जिल्लास्तरमा वेयर हाउसको प्रबन्ध मिलाउने।
- ➢ समयमा नै कृषकलाई गुणस्तरीय अलैंचीको बिरुवा सुनिश्चित गर्ने।
- ➢ सुधारिएको अलैंची भट्टी कृषकलाई सहजतापूर्वक उपलब्ध गराउने।
- ➢ सिंचाईका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।

- अलैंचीमा आधारित साना तथा मझौला उद्योग स्थापना तथा संचालनको सहज नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- स्वदेशमा नै अलैंचीको खपत बढाउने नीति अबलम्बन गर्ने। (अनिवार्य चिया तथा मसलामा प्रयोग गर्ने जस्ता)।
- अलैंचीको उत्पादनलाई विविधीकरण गर्नका लागि आवश्यक अनुसन्धान गर्ने।
- अलैंचीमा ग्रेडिङ प्रणालीलाई कडाईका साथ कार्यान्वयमा ल्याउने।
- पर्याप्त बजेट विनियोजन गरी सिँचाई, रोग किरा, भट्टी, गुणस्तरीय बिरुवाको अभावलाई तत्काल समाधान गर्ने।

१.३.२ कोशी प्रदेशमा अकबरे खुर्सानीको अवस्था, अवसर, सम्भावना तथा चुनौतीहरु

- नेपालमा खुर्सानीको मात्र १८ वटा जातहरु दर्ता भएको तर अकबरेको स्थानीय जातहरु दर्ता नभएको।
- अकबरे खुर्सानी प्रचलित भए पनि यसको अध्ययन अनुसन्धान कम भएको कारण शुद्ध अकबरे बारे अन्योलता कायम नै रहेको।
- कोशी प्रदेशको इलाम, पाँचथर, भोजपुर,तेह्रथुम र ताप्लेजुङ्गमा स्थानीय अकबरे जातहरु पाइने।
- कोशी प्रदेशमा खेती हुने अकबरेका जातहरुमा गाईथुने अकबरे (घोप्टे), डल्ले अकबरे, बयर्नी अकबरे, राङ्गे, आकाशे र ठुलो अकबरे (बयर्नी अकबरे भन्दा केही ठुलो)
- ठुलो र चिल्लो अकबरेलाई धनकुटा र इलाममा हाईब्रिड भनेर बिक्री गर्ने पाईएको।
- अकबरे खुर्सानीको उत्पती स्थान इलाम, पाँचथर, तेह्रथुम र ताप्लेजुङ्ग हो, जसलाई अकबरे खुर्सानीको विविधताको केन्द्र समेत मानिने।
- पाँचथरको चिलिङदिनमा शुद्ध र गुणस्तरीय अकबरे पाईने।
- मुख्यतः इलाममा पाईने आठ प्रकारका अकबरेमा बयेर्नी, ढेँडे, ठाडे/आकाशे, डल्ले, राँगे, चुच्चे लाम्चो, चुच्चे र झोले पर्दछन।

<u>अवसर तथा सम्भावनाहरु</u>

- **भौगोलिक उपयुक्तता**
  - कोशी प्रदेशका पहाडी जिल्लाहरूको हावापानी अकबरे खुर्सानीका लागि उपयुक्त।
  - १,०००—२,००० मिटर उचाई उपयुक्त
  - चिसो—न्यानो मिश्रित हावापानी अनुकुल
  - जैविक खेतीका लागि उपयुक्त वातावरण
  - ताजा तथा प्रशोधित रुपमा निर्यात हुने गरेकोले मुल्य शृङ्खला अभिवृद्धिको सम्भावना

- **उच्च बजार मूल्य**
  - अकबरे खुर्सानी साधारण खुर्सानी भन्दा महँगोमा बिक्री हुने।

- ताजा खुर्सानीको राम्रो मूल्य पाईने।
- अचार, सुकाएर र धुलो बनाएर अझ बढी मूल्यमा बिक्री हुने।
- होटल, रेस्टुरेन्ट र शहरमा उच्च माग।
- हाल चाउचाउ (करेन्ट चाउचाउ) उद्योगहरुले मसलाको रुपमा अकबरे खुर्सानीको धुलो प्रयोग गर्ने गरेको।

- **निर्यात सम्भावना**
  - विदेशमा माग बढ्दै गएको।
  - भारत, भुटान, बंगलादेश लगायत देशमा निर्यात
  - "Organic product" का रूपमा ब्रान्डिङ गर्ने सम्भावना
  - प्रशोधन तथा सुकाएर अचार र पाउडर बनाई निर्यात गर्न सकिने।

- **प्रशोधन उद्योगको विकास**
  - स्थानीय स्तरमै साना उद्योग खोल्न सकिने।
  - अचार उद्योग, सुक्खा खुर्सानी उत्पादन, प्याकेजिङ र ब्रान्डिङ।
  - रोजगारी सिर्जना गर्ने।

- **कम लागत, राम्रो आम्दानी**
  - अन्य बाली भन्दा कम लगानीमा सम्भव
  - सानो जमिनबाट पनि राम्रो आम्दानी
  - बहुवर्षीय प्रकृतिका कारण दीर्घकालीन फाइदा

- **कृषक सशक्तिकरण**
  - महिला तथा साना किसानका लागि उपयुक्त
  - सहकारीमार्फत सामूहिक खेती र बजार पहुँच
  - सरकारी निकायको सहयोग पाइने सम्भावना

चुनौतीहरु

- युवा जनशक्तिको कमी तथा खेतीप्रति युवाको आकर्षण बृद्धि गर्नु साथै युवाहरुलाई स्वदेशमा नै टिकाई राख्नु।
- कृषकहरुमा उन्नत खेती प्रविधि, गुणस्तर सुधार र उत्पादन पछिको पक्षबारे कम ज्ञान हुनु साथै कृषकहरुलाई उन्नत प्रविधि विस्तार गर्नु।
- कृषकस्तरमा संकलन केन्द्र र भण्डारण सुविधाको अभाव।
- न्यूनतम समर्थन मुल्य कायम नहुनु।
- प्रशोधनका लागि स्थानीय स्तरमा प्रविधि सहितको पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार नहुनु।

- ❖ विभिन्न ब्याक्टेरिया तथा ढुसीजन्य रोग तथा किराहरुको प्रकोप देखा पर्नु।
- ❖ अकबरे खुर्सानी एकदम प्रख्यात भए पनि यसको अध्ययन र अनुसन्धान कम भएको कारण जातीय शुद्वताको बारे अन्योलता कायमै हुनु।
- ❖ जातीय सुधार गरी नियामानुसार दर्ता गर्नुपर्ने।

कोशी प्रदेशमा अकबरे खुर्सानी प्रवर्द्धनका लागि भएका प्रयासहरु

क्र.स.	कार्यक्रमको नाम	लागु भएका जिल्लाहरु	संचालित क्रियाकलापहरु
१	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्वन मिशन कार्यक्रम (संघीय सशर्त अनुदान)	इलाम, धनकुटा, पाँचथर, भोजपुर, तेह्रथुम आदि	• संरक्षित संरचनामा उत्पादन • खुल्ला जमिनमा उत्पादन • प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण (Product Identification) • प्राङ्गारिक मल, जैविक विषादी, तालिम, सिंचाई पूर्वाधारमा सहयोग, नर्सरी स्थापनामा सहयोग, रोग/किरा व्यवस्थापन आदि
२	नमुना कृषि फर्म स्थापना सहयोग कार्यक्रम (प्रदेश सरकारतर्फ)	सबै जिल्लाहरु	• नर्सरी स्थापना सहयोग • सिंचाई, कृषि सामाग्री वितरण • तालिम तथा क्षमता अभिवृद्वि
३	युवा लक्षित कृषि विकास कार्यक्रम र महिला, दलित, विपन्न तथा पिछडिएको समुदाय लक्षित कृषि विकास कार्यक्रम	सबै जिल्लाहरु	• विदेशबाट फर्किएका युवाहरुलाई कृषिमा आकर्षण गर्न • महिला, दलित तथा पिछडिएको समुदायको आयस्तर वृद्वि गर्न

- ❖ चालु आ.व. देखि कृषि ज्ञान केन्द्रहरु मार्फत अकबरे खुर्सानी प्रवर्द्वन कार्यक्रम संचालनमा रहेको।
- ❖ कृषि ज्ञान केन्द्रहरु, इलाम, पाँचथर, भोजपुर, धनकुटा, तेह्रथुम जिल्लामा कार्यान्वयन हुने।
- ❖ कार्यक्रम मार्फत स्थलगत रुपमा खेती प्रविधि तालिम संचालन, कृषि समाग्री वितरण, क्षेत्रफल विस्तार, सिंचाई पूर्वाधारमा सहयोग जस्ता क्रियाकलापहरु संचालन हुने।
- ❖ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्वन सहयोग तथा तालेम केन्द्र मार्फत पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम अन्तर्गत अकबरे खुर्सानीबाट अचार बनाउने तालिम संचालन हुने गरेको।

कोशी प्रदेश तथा समग्र नेपालमा अकबरे खुर्सानी प्रवर्द्धनको लागि अबको बाटो

- ➢ जातीय छनौट तथा रोग/किरा व्यवस्थापनका उपायहरु सम्बन्धमा विशेष अध्यन अनुसन्धान गर्ने।
- ➢ कृषकको प्राविधिकको ज्ञान र सीपमा अभिवृद्धि गर्ने।
- ➢ स्थानीय स्तरमा संकलन केन्द्रको प्रबन्ध मिलाउने।
- ➢ समयमा नै कृषकलाई गुणस्तरीय बिरुवाको सुनिश्चित गर्ने।

- ➢ उत्पादन क्षेत्रको विस्तार सम्बन्धी कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्ने।
- ➢ मूल्य अभिवृद्धि प्रवर्द्धनको लागि प्रशोधन पूर्वाधारहरुको विकास गर्ने।
- ➢ अकबरे खुर्सानीको विशेष गुन भौगोलिक क्षेत्रसँग जोडिएकोले उक्त क्षेत्रको उत्पादनलाई भौगोलिक क्षेत्र अनुसारको संकेत चिन्ह (Geographical Identification, GI) प्रदान गरी बजारीकरण गर्ने।
- ➢ भारतले आसममा पाईने डल्ले खुर्सानीलाई सन् २०२१ मा भौगोलिक सङ्केत चिन्ह प्रदान गरेको।

१.३.३ कोशी प्रदेश सरकारबाट अदुवा तथा बेसारको मुल्य अभिवृद्धिको लागि गरिएका कार्यक्रमहरु

आ.व. २०७९।०८० मा कृषि ज्ञान केन्द्र, झापा मार्फत अदुवा तथा बेसार प्रशोधन लागि अनुदान सहयोगमा मेची खाद्य प्रशोधन केन्द्र, अर्जुनधारा न.पा-०६, झापालाई रु. ५० लाख अनुदान सहयोग (७५%) जसमा

- ✓ ड्रायर मेशिन खरिद, प्याकेजिङ्ग मेशिन खरिद, संरचना निर्माण (ट्रस्ट सहितको गोदाम घर) मा अनुदान सहयोग गरिएको।
- ✓ मुख्य गरी बेसार प्रशोधन गरी "मेची बेसार" नामबाट बजारमा ल्याएको।
- ✓ विशेष गरी इलाम, ताप्लेजुङ्ग, पाँचथर जिल्लाहरुबाट बेसार खरिद गरी प्रशोधन गर्ने।
- ✓ बेसार प्रशोधन गरी धुलो तथा सुठो बनाउने (बेसारको १०-५०० ग्रामको प्याकेजिङ र अदुवाको धुलोको २५ ग्रामको प्याकेजिङ्ग) बजारमा ल्याएको।

त्यस्तै आ.व. २०७९।०८० मा कृषि ज्ञान केन्द्र, झापा मार्फत बेसार प्रशोधन लागि अनुदान सहयोगमा साथी कृषि फर्म तथा प्रशोधन केन्द्र, कचनकवल गा.पा-०६, भद्रपुर, झापालाई रु. ७ लाख अनुदान सहयोग जसमा

- ✓ सोलार ड्रायर मेशिन खरिद, प्याकेजिङ्ग मेशिन खरिद, संरचना निर्माण (ट्रस्ट सहितको गोदाम घर), बेसार काट्ने मेशिन खरिद, बेसार पिश्ने मेशिन खरिदमा अनुदान सहयोग गरिएको।
- ✓ मुख्य गरी बेसार प्रशोधन गरी "साथी बेसार" नामबाट बजारमा ल्याएको।
- ✓ ६-७ बिगाहा जग्गा लिजमा लिई बेसार खेती समेत गर्ने।
- ✓ फर्मले कृषकलाई सहुलियत मुल्यमा बीउ दिने र उत्पादन आफैं खरिद गर्ने।
- ✓ वार्षिक रुपमा २०,००० के.जी बेसार प्रशोधन गरी धुलो उत्पादन हुने।
- ✓ वार्षिक रुपमा ४०००-५००० के.जी बेसारको सुठो (Dry Turmeric) उत्पादन गर्ने।
- ✓ उत्पादन आन्तरिक र स्थानीय बजारमा खपत तथा आपूर्ति हुने।
- ✓ कृषकहरुलाई सहुलियतमा बीउ दिने र सामुदायिक वन भित्र खेती गर्ने।
- ✓ प्रतक्ष्य रुपमा ५ जनालाई रोजगार दिएको।

२. बागमती प्रदेशमा मसलाबाली सम्बन्धी तथ्याङ्क

२.१ बागमती प्रदेशका विभिन्न जिल्लामा मसलाबालीको अवस्था (२०८१/८२)

जिल्ला	अलैंची				अदुवा			लसुन			बेसार			सुकेको खुर्सानी		
	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादनशिल क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
दोलखा	६७७	३००	१६८	०.५६	५१	६२०	१२.१६	२४	१९५	८.१३	१२	१५३	१२.७५	४५	२१५	४.७८
सिन्धुपाल्च	१७६	११८	७६	०.६४	५८८	५,९६८	१०.१५	३२१	२,९१५	९.०८	२०६	२,२१९	१०.७७	२८	१५६	५.५७
रसुवा	११	९	७	०.७८	२१५	१,६३४	७.६०	११७	९३०	७.९५	४१	३०५	७.४४	२५	१०२	४.०८
रामेछाप	१०३	९९	५४	०.५५	१३७	१,५४२	११.२६	७८	४१९	५.३७	४७	६२६	१३.३२	१०५	५४६	५.२०
सिन्धुली	३९	२९	२०	०.६९	७०५	८,५३०	१२.१०	६८	४५३	६.६६	१५५	१,६२९	१०.५१	८०	४४२	५.५२
काभ्रे	७१	६८	१९	०.२८	८५	८१५	९.५९	५६५	४,६५६	८.२४	४८	५०८	१०.५८	५८७	२,९७१	५.०६
भक्तपुर	२	२	१	०.५२	१२	३८५	३२.०३	१०	११०	१०.८०	१०	११६	१२.०५	३७	१६०	४.३६
ललितपुर	११	४	३	०.८३	१२५	१,४२८	११.४२	११	१२	१.०९	१२	१५७	१३.१०	१६	८३	५.१६
काठमाडौं	५	६	६	१.००	३०	३५६	११.८५	५	४२	८.४०	८	१०५	१३.०९	५	२८	५.५६
नुवाकोट	१२१	९०	८९	०.९९	३६०	४,५७२	१२.७०	९०	५४६	६.०७	५९	५०६	८.५७	६१	२३९	३.९२
धादिङ्ग	२८	२४	१२	०.५०	२४५	३,२१४	१३.१२	९५	४७५	५.००	४५	३८८	८.६३	१६०	७८४	४.९०
मकवानपु	२७	२७	१३	०.४७	४७४	७,१५८	१५.१०	१०५	७४६	७.१०	२१	३०९	१४.७१	७३	४२७	५.८५
चितवन					१८१	१,८५६	१०.२५	१४५	७२८	५.०२	७५	८७८	११.७१	१४३	६२१	४.३४
जम्मा	१,२७१	७७६	४६८	०.६०	३,२०८	३८,०७८	११.८७	१,६३४	१२,२२७	७.४८	७३९	७,८९९	१०.६९	१,३६५	६,७७४	४.९६

Source: statistical information on Nepalese agriculture, 2081/82

२.२ बागमती प्रदेश अन्तर्गतका जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट प्राप्त विवरण

२.२.१ बागमती प्रदेशमा प्रमुख मसलाबालीहरुको स्थिती (२०८२/८३)

क) अदुवा

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
धादिङ	२४५	३२१४	१३.१२
भक्तपुर	७७	९१०	११.८२
ललितपुर	१२५	१४२८	११.४२
काठमाण्डौं	३०	३५६	११.८७
चितवन	३६७.५७	५१०९.४६	१३.९०
काभ्रे	८५	८१५	९.५९
सिन्धुपाल्चोक	५८८	५९६८	१०.१५
नुवाकोट	३६०	४५७२	१२.७०
रामेछाप	१३६	१५२८	११.२४
दोलखा	५०	६०४	१२.०८
सिन्धुली	६६५	८५२८	१२.८२
रसुवा	-	-	-
मकवानपुर	-	-	-
जम्मा	२०५५.५७	२६२४९.४६	१२.७७

ख) बेसार

जिल्ला	**क्षेत्रफल (हेक्टर)**	**उत्पादन (मे टन)**	**उत्पादकत्व (मे टन/हे)**
धादिङ	४५	३४७	७.७१
भक्तपुर	१०	३०८	३२.८०
ललितपुर	१२	१३	१.०८
काठमाण्डौं	८	८	१.००
चितवन	-	-	-
काभ्रे	४८	५०८	१०.५८
सिन्धुपाल्चोक	२०६.००	२२१८.००	१०.७७
नुवाकोट	५९	५१३	८.६९
रामेछाप	४७	६२४	१३.२८
दोलखा	१२	१४८	१२.३३
सिन्धुली	१५५	१६२९	१०.५१
रसुवा	-	-	-
मकवानपुर	-	-	-
जम्मा	**५५४**	**५८०८**	**१०.४८**

ग) लसुन

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
धादिङ	९५	४७५	५.००
भक्तपुर	४०	३२०	८.००
ललितपुर	११	१२	१.०९
काठमाण्डौं	५	४२	८.४०
काभ्रे	५६५.००	४६५४.००	८.२४
सिन्धुपाल्चोक	३२१.००	२९१६.००	९.०८
नुवाकोट	९०	५४६	६.०७
रामेछाप	७५	४००	५.३३
दोलखा	२३	१८४	८.००
सिन्धुली	६८	४४३	६.५१
रसुवा	-	-	-
मकवानपुर	-	-	-
जम्मा	१२९३	९९९२	७.७३

घ) पिरो खुर्सानी

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
धादिङ	-	-	-
भक्तपुर	३७	१६०	४.३२
ललितपुर	१६	१७	१.०६
काठमाण्डौं	५	७	१.४०
चितवन	-	-	-
काभ्रे	५८७	३२९५	५.६१
सिन्धुपाल्चोक	२८	१५६	५.५७
नुवाकोट	७६	१४६९	१९.३३
रामेछाप	१०४	५३५	५.१४
दोलखा	४५	२०५	४.५६
सिन्धुली	७७	५७९	७.५२
रसुवा	-	-	-
मकवानपुर	-	-	-
जम्मा	३१५	२७६७	८.७८

ङ) अलैंची

जिल्ला	**क्षेत्रफल (हेक्टर)**	**उत्पादन (मे टन)**	**उत्पादकत्व (मे टन/हे)**
धादिङ	२४	१२	०.५०
भक्तपुर	२	१	०.५०

ललितपुर	११	४	०.३६
काठमाण्डौं	५	६	१.२०
चितवन	-	-	-
काभ्रे	६८.००	१९.००	०.२८
सिन्धुपाल्चोक	११८.००	७६.००	०.६४
नुवाकोट	९०	८९	०.९९
रामेछाप	१०२	५२	०.५१
दोलखा	६७८	१६६	०.२४
सिन्धुली	२९	२०	०.६९
रसुवा	-	-	-
मकवानपुर	-	-	-
जम्मा	४४९	२७९	०.६२

च) धनियाँ

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
रामेछाप	१	१०	१०.००
सिन्धुली	१४	१७९	१३.२६
जम्मा	१५	२८९	१९.२६

छ) टिमुर

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
रामेछाप	१	५	५.००
दोलखा	१	५	५.००
जम्मा	२	१०	५.००

ज) कालो हलेदो

जिल्ला	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
धादिङ	०.५०	५	१०
जम्मा	०.५०	५	१०

२.२.२ मसलाबालीमा संलग्न कृषक समूह/फर्म/सहकारीको विवरण(बागमती प्रदेश)

जिल्ला	क्र. स	समूह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्या	मसलाबालीको नाम	संम्पर्क नं
धादिङ	१	रुरतुङ कृषि तथा पशुपन्छी फर्म (सोनाम तामाङ)	रुविभ्याली-५, धादिङ	-	अँलैची (१० रोपनी)	९८४३७५४०५८

	२	प्रभावकारी कृषि समूह (फणिन्द्र धमला)	नीलकण्ठ-११, धादिङ	-	अँलैची (३०० रोपनी)	९८४८८११७४०
चितवन	१	मिलन सचेतना कृषक समूह	भरतपुर-९	२५	लसुन, अदुवा, बेसार	९८४५०८६४२२
	२	त्रिपुरेश्वर कृषि सहकारी	भरतपुर-९	१५५७	बेसार,प्याज	९८४१७०७६०३
	३	सफल सामाजिक उद्यमी महिला सहकारी संस्था लि.	भरतपुर-२९	-		९८६१७०२०२८
दोलखा	१	हाम्रो साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि	कालिञ्चोक गा पा-८, दोलखा	-	अदुवा/बेसार	९८५११८६६९०
	२	यार्सा भूमे बहुउद्देश्यीय कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	शैलुङ्ग गा पा- ६, दोलखा	-	अदुवा/बेसार	९८४१४४४७१५२
	३	उज्यालो महिला कृषि सहकारी संस्था लि	शैलुङ्ग गा पा- ६, दोलखा	-	अदुवा/बेसार	९८४४०६०७७७
	४	माटो कृषक समुह	भिमेश्वरन न.पा.-४, दोलखा	-	लसुन	९८४४५००८२४
	५	लट्टेश्वरी बहूउद्देश्यीय कृषि फर्म प्रा.लि.	तामाकोशी गा.पा.-६, दोलखा	-	लसुन	९७६११६६०१०
	६	शैलुङ्ग अर्गानिक कृषि फर्म प्रा.लि.	मेलुङ-४,दोलखा	५	अलैंची	९८५११५७६९२
	७	आधारमल्टी एग्रो प्रा.लि.	कालिञ्चोक गा पा-६, दोलखा	-	अलैंची	९८५१०१४८३७
	८	नव सृष्टि कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	कालिञ्चोक गा पा-६, दोलखा	-	अलैंची	९८४४१८६४३१
	९	नवज्योती अलैंची उत्पादन फर्म	वैतेश्वर गा.पा.-4	-	अलैंची	९८६२४३६८३०
	१०	आस्था पशुपन्छी तथा कृषि फर्म	शैलुङ्ग गा पा- ७, दोलखा	-	अलैंची	९८५१०६०८४०
	११	भावीसाना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	वैतेश्वर गा.पा.-८		अलैंची	९८४१७६६८६०
	१२	एकिकृत कृषि तथा पशुपालन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि	गौरीशंकर गा.पा.-८		अलैंची	९८४९४८९२२७
	१३	भद्रावती कृषि उत्पादक कृषक समूह	कालिञ्चोक गा पा-६, दोलखा		अलैंची	९८६०००००० ४
	१४	कमलामाई महिला कृषक समूह	शैलुङ्ग गा पा- ४, दोलखा		अलैंची	९८४४०५९९२९
	१५	कौशिक खसरी साना किसान कृषि सहकारी लि	कालिञ्चोक गा पा-३, दोलखा		अलैंची	९८५४०४५३७७
	१६	उज्यालो महिला कृषक समूह	शैलुङ्ग गा पा- ७, दोलखा		अलैंची	९८४४०६०७७७
रामेछाप	१	चनखु सिद्धिगणेश सहकारी संस्था लि	मन्थली-१०,रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८४०२७४६३४
	२	प्रगतिशिल कृषक समूह	मन्थली-१०,रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८४४५१७०५६
	३	बहूउद्देश्यीय पशुपन्छी तथा कृषि फर्म	उमाकुण्ड-१, रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८६१७४८७६४

	४	आधुनिक कृषि सहकारी संस्था ली	रामेछाप न.पा.-१, रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८४१८२९६१०
	५	पञ्चकन्या कृषक समूह	मन्थली-११,रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८४४०१०१२६
	६	नेचुरल पशुपन्छी तथा कृषि फर्म	मन्थली-४,रामेछाप		अदुवा/बेसार	९८४४४४२८२९
	७	थाप्रा बहुउद्देश्यीय पशुपन्छी अर्गानिक कृषि फर्म	उमाकुण्ड-२, रामेछाप		अदुवा/बेसार/ अलैंची	९८६७५३१८३५
	८	किस्मत कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	उमाकुण्ड-२, रामेछाप		अदुवा/बेसार/ अलैंची	९७६१२१२४४३
	९	सेतीदेवी बहुउद्देश्यीय पशुपन्छी तथा अर्गानिक कृषि फर्म	उमाकुण्ड-१, रामेछाप		अदुवा/बेसार/ अलैंची	९७६६५२८११५
	१०	लिखुपाला कृषि तथा पशुपन्छी समूह	उमाकुण्ड-४, रामेछाप		अदुवा/बेसार/ अलैंची	९८६६००७६२७
	११	कृषक जागरण कृषि सहकारी लिमिटेड	रामेछाप न.पा.-६, रामेछाप		लसुन	९८४४२०४८७०
	१२	सुनुवार कृषि तथा पशुपन्छी समूह	उमाकुण्ड गा.पा.-५, रामेछाप		लसुन	९८५१२७५८४७
	१३	नव उर्जाशील कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	लिखुतामाकोशी-६, रामेछाप		लसुन	९८६२४३९९१४
	१४	विनीजि कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	सुनापति-५	१	टिमुर	९७४१६६९७६६
	१५	सिर्जनशील कृषि फर्म	सुनापति-३	१	टिमुर	९८५१०१४९५४
	१६	तारा कृषि कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	सुनापति-१	१	बेसार	९८४०६१०९९८
	१७	नमुना कृषक समूह	सुनापति-३	२०	बेसार	९८४१८४८६५६
	१८	दुधतमा कृषक समूह	सुनापति-३	२२	अलैची	
	१९	भूमेश्वर बहुउद्देश्यीय कृषक समूह	उमाकुण्ड गा.पा.-२, रामेछाप		अलैची	९८४०२९६८३९
	२०	रोशी अर्गानिक कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	उमाकुण्ड-२, रामेछाप		अलैची	९८६१९२४६२४
	२१	बरुणबहुउद्देश्यीय पशुपन्छी मौरी तथा अर्गानिक कृषि फर्म	उमाकुण्ड-२, रामेछाप		अलैची	९८६३४६३८२४
	२२	सगरमाथा साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि	उमाकुण्ड-३, रामेछाप		अलैची	९८६२५९०२४२
	२३	उम्देश्वर अलैंची उत्पादक कृषि सहकारी संस्था लि.	उमाकुण्ड-३, रामेछाप		अलैची	९८६१९५७७६१
	२४	सेतो गुराँस कृषक समूह	उमाकुण्ड-१, रामेछाप		अलैची	
सिन्धुपाल्चोक	१	श्री मानेखर्क साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	पाँचपोखरी थाङपाल -४, सिन्धुपाल्चोक	२०	अदुवा/बेसार	९८१३८४८२८२
		श्री गोसाईकुण्ड महिला सामुदायिक बिकास कृषक समूह	इन्द्रावती गा.पा.-४, सिन्धुपाल्चोक	२५	अदुवा/बेसार	९८१८२०१८३६
	६	श्री हातेमालो महिला मिलन कृषक समूह	त्रिपुरासुन्दरी गा.पा.-२, सिन्धुपाल्चोक	२२	अदुवा/बेसार	९८४३५७४७९३

	१२	सेरच्यू बरलो साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	पाँचपोखरी थाङपाल गा.पा-३, सिन्धुपाल्चोक	४०	अदुवा/बेसार	९८४०६४३६८४
	१३	पिङडाँडा साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि	सुनकोशी गा.पा.-२, सिन्धुपाल्चोक	४५	अदुवा/बेसार	९८४१४४६४५७
काभ्रेपलान्चोक	३	श्री महाभारत साना किसान सहकारी संस्था लि.	महाभारत गा.पा - ६, काभ्रेपलान्चोक	३५	अदुवा/बेसार	९८५१२२८८६३
	४	श्री हस्तविर कृषि तथा पशु फर्म	महाभारत गा.पा - ७, काभ्रेपलान्चोक	१५	अदुवा/बेसार	९८६६०८९४२१
	५	श्री महादेवटार नमुना कृषि सहकारी संस्था लि.	रोशी गा.पा.- ४, काभ्रेपलान्चोक	४०	अदुवा/बेसार	९८४१०४२२६२
	७	श्री युगान्त कृषि सहकारी संस्था लि.	पाँचखाल न.पा.-१ , काभ्रेपलान्चोक	४०	अदुवा/बेसार	९८४३६५९५७०
	८	साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	पाँचखाल न.पा.-१ , काभ्रेपलान्चोक	५५	अदुवा/बेसार	९७६१०२१४८८
	९	जोरपिपल तल्लोगाँउ कृषक समूह	पाँचखाल न.पा.-७ , काभ्रेपलान्चोक	२०	अदुवा/बेसार	९८१३८३९८३४
	१०	जोरपिपल हरियाली कृषक समूह	पाँचखाल न.पा.-७ , काभ्रेपलान्चोक	२०	अदुवा/बेसार	९८०३५८३१४७
	११	जोरपिपल माजो गाँउ कृषक समूह	पाँचखाल न.पा.-७ , काभ्रेपलान्चोक	२०	अदुवा/बेसार	९८०३५८३१४७
	१४	श्री डाँडापारी खिष्ट सुर्य कृषि फर्म	खानीखोला गा.पा.-२, काभ्रेपलान्चोक	१	अदुवा/बेसार	९८५११०७३०४
	१५	थिङ्ग कृषि तथा पशुपालन फार्म	खानीखोला गा.पा.-२, काभ्रेपलान्चोक	१	अदुवा/बेसार	९८४९२७५२७२
	१६	शेर्पाकृषि तथा पशुपालन फार्म	खानीखोला गा.पा.-२, काभ्रेपलान्चोक	१	अदुवा/बेसार	९७६२५८९१३९

२.२.३ मसलाबालीको मुख्य श्रोत केन्द्र बारे विवरण

जिल्ला	नर्सरीको नाम	ठेगाना	बेर्ना उत्पादन (संख्या)			बीउ/गाना/पोटी (मे. मे टन)	औषत बार्षिक बेर्ना बिक्री संख्या	औषत बीउ/गाना /पोटी बिक्री (मे टन)	सम्पर्क नं
			बिजु बिरुवा	कटिंग बेर्ना	तन्तु प्रजनन्				
काभ्रे	बागवानी विकास केन्द्र	पाचँखाल	-	-	-	६	-	६	-
दोलखा	शैलुङ्ग अर्गानिक कृषि फर्म प्रा.लि	मेलुङ्ग-४	१०००	५००	१००	१२००	१०००	२२००	९८५११५७६९२

बागमती प्रदेश अन्तर्गत वागबानी विकास केन्द्र पाँचखालले मसलावाली विकासमा हाल गर्दै आएका मुख्य क्रियाकलापहरु :

- केन्द्रमा मसलावालीका निम्न प्रकारका जातिय/जर्मप्लाज्म संकलन, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन गरिएको छ उक्त विवरण यस प्रकार रहेको छ :
  - लसुन- भोटे, दोलखा स्थानिय
  - अदुवा- कपुरकोट-१, कपुरकोट-२
  - हलेदो- कपुरकोट हलेदो-१,
  - हलेदोको सुगन्धा रातो जातको यस आ. व मा बीउ उत्पादन ५ मे मे टन भएको ।
  - १०० वटा हलेदोको accession हरु राष्ट्रिय कृषि आनुवंशिक स्रोत केन्द्र (जीन बैंक) खुमल्टारबाट Safety back up का लागि लगाईएको ।
- अदुवाको पाना (बीउ) उत्पादन,
- लसुनको बीउ उत्पादन।
- अगुवा कृषक तालिम संचालन।
- स्थलगत घुम्ती तालिम संचालन।
- प्राविधिक सेवा टेवा पुऱ्याउने कार्य।

२.२.४ मसला उद्योग/प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्रको विवरण

क्र. सं.	जिल्ला	किसान/ व्यवसायीको नाम	ठेगाना	प्रशोधन हुने बाली	बार्षिक उत्पादन क्षमता (मे टन)	बार्षिक बिक्री परिमाण (मे टन)	प्रशोधन को किसिम	प्रशोधन केन्द्रको अवस्था	सम्पर्क नं
१	काठमाडौं	पि.के. बहुउदेश्य कृषि फार्म	कागेश्वरी मनहरा-१	अदुवा			तेल	संचालन मा रहेको	९८२३२७०३५४
२	चितवन	त्रिपुरेश्वर कृषि सहकारी	भरतपुर-०९	बेसार, जीरा, अदुवा			पाउडर	संचालन मा रहेको	९८४१७०७६०३
३		सफल सामाजिक उद्यमी महिला सहकारी संस्था लि.	भरतपुर-२९	बेसार			पाउडर	संचालन मा रहेको	९८६१७०२०२८
४		डोको नाम्लो किसान घर	भरतपुर-१०	बेसार, अदुवा			पाउडर	संचालन मा रहेको	९८४१५९२००१
५	दोलखा	तिलक श्रेष्ठ	मेलुङ्ग-०४	अलैंची	२६००	२४००	सुठो	संचालन मा रहेको	९८६१९९९३५८

२.२.५ मसलाबाली बिक्री हुने प्रमुख बजारहरु

क्र.सं.	जिल्ला/ बजार	हाटबजार	स्थानीय बजार	थोक बिक्रेता	मध्यस्तकर्ता/संकलक	नजिक पर्ने मूख्य बजार
१	धादिङ	✓				काठमाण्डौं, चितवन
२	सिन्धुली	✓				
३	भक्तपुर		✓	✓	✓	
४	ललितपुर		✓	✓	✓	
५	काठमाण्डौं		✓	✓	✓	
६	चितवन	✓	✓	✓	✓	भरतपुर, काठमाण्डौं
७	काभ्रे		✓	✓		
८	रसुवा		✓	✓		
९	दोलखा	✓	✓	✓	✓	
१०	रामेछाप	✓	✓	✓	✓	

२.२.६ बागमती प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लामा देखिएका मसलाबालीको मुख्य रोग/किराको विवरण

जिल्ला	मसलाबालीका मुख्य रोग	मसलाबालीका मुख्य किरा
धादिङ	अदुवामा गानो कुहिने रोग	अदुवामा औँसा किरा
	बेसारमा पात डढ्ने रोग	
	अलैँचीमा पात डढ्ने रोग	
सिन्धुली	अदुवामा गानो कुहिने रोग	अदुवामा औँसा किरा
	अलैंचीमा फेद कुहिने, डढुवा	खुम्रे किरा
	लसुनको टुप्पा सुक्ने रोग	थ्रिप्स/सुलसुले
	प्याजमा वैजनी डढुवा रोग	पात बेरुवा
चितवन	अदुवामा गानो कुहिने रोग	खुर्सानीमा सुलसुले (Thrips) को समस्या
	बेसारमा पात डढुवा रोग	
	प्याजमा बेर्ना कुहिने रोग	
	लसुनको पात डढुवा रोग	
काभ्रे	अदुवाको गानो कुहिने रोग (Rhizome rot)	Rhizome fly of ginger
	अलैचीको जरा तथा गानो कुहिने रोग	अलैचीको गवारो (Borer)
	बेसारको गानो कुहिने र डडुवा रोग	बेसारको गवारो (Borer)
	खुर्सानीमा Anthracnose, Root/Damping-off	खुर्सानीमा थ्रिप्स, लाही, Fruit Borer

	लसुनको गानो कुहिने रोग , Stem Phylum Blight	
दोलखा	अदुवा बालीमा Rhizome Rot	खुर्सानी बालीमा Thrips
	अलैची बालीमा छिर्के र फुर्के रोग	
	खुर्सानीमा Anthracnose र wilting	
रामेछाप	अदुवा बालीमा Rhizome Rot	खुर्सानी बालीमा Thrips
	अलैची बालीमा छिर्के र फुर्के रोग	
	खुर्सानीमा Anthracnose र wilting	

२.२.७ बागमती प्रदेशमा मसलाबालीका मुख्य समस्याहरु

क्र.सं.	समस्याहरु
१	समयमा गुणस्तरीय बीउ/ गानो/बेर्नाको अभाव हुनु।
२	किसानको माग अनुसारको जात उपलब्ध नहुनु।
३	बजारमूल्यमा अनिश्चितता र उचित मूल्य नपाएर किसान मर्कामा पर्नु।
४	रोग र किरा तथा भौतिक क्षति हुनु।
५	स्थानीय तहमा मसलाबाली विषेश संकलन र भण्डार गृहका साथै प्रशोधन केन्द्र नहुनु

२.२.८ बागमती प्रदेशमा मसलाबाली विकासका लागि मुख्य सुझावहरु

क्र.सं.	सुझावहरु
१	समयमा गुणस्तरीय बीउ/ गानो/बेर्नाको सुनिश्चित गर्ने।
२	उत्पादकको क्षमता अभिवृद्धिको लागि आवश्यक तालिम तथा भ्रमण आयोजना गर्ने गराउने।
३	किसानलाई बजार तथा मुल्य सुनिश्चितता गर्ने ।
४	नविनतम प्रविधि, जलवायु मैत्री, लैङ्गिक मैत्री प्रविधि एवं जातहरूको विकास गर्ने गराउने।
५	बिमाको सुनिश्चितता तथा सहुलियतपूर्ण कृषि ऋणमा कृषकहरूको पहुँचमा सहजीकरण गर्ने।

३. कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको स्थिति

३.१ कर्णाली प्रदेशका विभिन्न जिल्लामा मसलाबालीको अवस्था(२०८१/८२)

जिल्ला	अलैंची				अदुवा			लसुन			बेसार			सुकेको खुर्सानी			जम्मा		
	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादनशिल क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
डोल्पा					४	३२	८.००	३७	२२२	६.००	८	५७	७.१३	३१	१६७	५.३९	८०	४७८	५.९८
मुगु					५	३६	७.२०	१५	९०	६.००	२१	१७१	८.१६	२५	६५	२.६०	६६	३६२	५.४९
हुम्ला					२९	८६	२.९७	५२	३५०	६.७३	८	६५	८.१३	७७	४००	५.१९	१६६	९०१	५.४३
जुम्ला					२५	२०१	८.०४	५५	३३०	६.००	२८	२५२	९.००	७५	२२५	३.००	१८३	१,००८	५.५१
कालिकोट	७	४	२	०.४५	७१	९२३	१३.००	८०	५०९	६.३६	३६	४८०	१३.३३	१९१	५८४	३.०६	३८२	२,४९८	६.५४
रुकुम पश्चिम	२०	२०	१६	०.८०	१२८	१,३०८	१०.२२	२२	१६०	७.२७	२४	१७५	७.३०	५	९	१.८९	१९९	१,६६९	८.३९
सल्यान	१४	१२	६	०.५२	१,४२०	२०,९०२	१४.७२	१५०	१,१०९	७.३९	२५६	२,११५	८.२६	१२	६८	५.६५	१,८५०	२४,२००	१३.०८
जाजरकोट	२५	२५	१२	०.४६	५०	४४०	८.८०	१२०	३४६	२.८८	९८	८५३	८.७०	३०	१६५	५.५०	३२३	१,८१५	५.६२
दैलेख	२४	२३	१४	०.६०	१९८	२,५६६	१२.९६	१६५	१,१२०	६.७९	२०५	२,३४३	११.४३	१४४	३२५	२.२६	७३५	६,३६९	८.६७
सुर्खेत	७	७	५	०.६९	५१२	८,१२५	१५.८७	१२१	१,१९४	९.८७	२३०	२,४३१	१०.५७	९८	५५७	५.६८	९६८	१२,३१२	१२.७२
जम्मा	९७	९१	५४	०.६०	२,४४२	३४,६२०	१४.१८	८१७	५,४२९	६.६५	९१४	८,९४२	९.७८	६८८	२,५६६	३.७३	४,९५२	५१,६११	१०.४२

Source: statistical information on Nepalese agriculture, 2081/82

३.२ कर्णाली प्रदेश अन्तर्गतका जिल्ला कृषि विकास कार्यालयबाट प्राप्त विवरण (२०८२/८३)

३.२.१ क्षेत्रफल, उत्पादन र उत्पादकत्वको हालको अवस्था

क) अदुवा

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
सल्यान	१४२०	२०९५०	१४.७५
रुकुम पश्चिम	१७०	३०६०	१८
जाजरकोट	५१	४६२	९.०६
डोल्पा	०	०	०
हुम्ला	२९	८६	२.९६
मुगु	५	३०	१०
जुम्ला	०	०	०
कालिकोट	७१	९२३	१३
सुर्खेत	३४६	४५४०	१३.१४
दैलेख	१९६	२४९७	१२.७४

ख) अलैंची

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन (मे टन)	उत्पादकत्व
सल्यान	१५	९	०.६
रुकुम पश्चिम	२०	१५	०.७५
जाजरकोट	८	०.५	०.०६
डोल्पा	-	-	-
हुम्ला	-	-	-
मुगु	-	-	-
जुम्ला	-	-	-
कालिकोट	७	२	०.४५
सुर्खेत	१	०.६	०.८६
दैलेख	२१	१२	०.५७

ग) बेसार

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
सल्यान	३४५	३५७५	१०.३६
रुकुम पश्चिम	१८	१८५	१०.२८
जाजरकोट	३६	३२१	८.९२
डोल्पा	-	-	-

हुम्ला	८	६५	८.१२५
मुगु	७	३५	५
जुम्ला	-	-	-
कालिकोट	३६	४८०	१३.३३
सुर्खेत	२७६	३४८३.४५	१२.६३
दैलेख	२०५	२३२५	११.३४

घ) लसुन

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
सल्यान	१५०	११५५	७.७
रुकुम पश्चिम	२५	२०५	८.२
जाजरकोट	१२०	३४५	२.८८
डोल्पा	१४	१४२	१०.१४
हुम्ला	५२	३५२	६.७६
मुगु	३५	२१०	६
जुम्ला	७५	३८०	५
कालिकोट	८०	५०९	६.३६
सुर्खेत	२७०	१९८८.८१	७.३७
दैलेख	१६५	११२२	६.८

ङ) पिरो खुर्सानी

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
सल्यान	१३	१२०	९.२३
रुकुम पश्चिम	१०	८५	८.५
जाजरकोट	३०	५०	१.६७
डोल्पा	१२	१०६	८.८३
हुम्ला	७७	४००	५.१९
मुगु	५०	२५०	५
जुम्ला	८७	२२५	२.३
कालिकोट	१९४	५९९	३.०९
सुर्खेत	९२	६६१.८५	७.१७
दैलेख	१४५	३१८	२.१९

च) धनियाँ

जिल्ला	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
सल्यान	५	६	१.२
रुकुम पश्चिम	८	१७	२.१३

जाजरकोट	२	१	०.५
डोल्पा	३	१७	५.६६
हुम्ला	३	५	१.६६
मुगु	२०	४०	२
जुम्ला	५	१०	२
कालिकोट	४	२६	६.५
सुर्खेत	४०	५३.४५	१.३२
दैलेख	१४	१४	१

छ) टिमुर

जिल्ला	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
हुम्ला	१०	२५	२.५
मुगु	१५	४५	३
सुर्खेत	२०६	२०७.७२	१.०१

ज) मेथी

जिल्ला	क्षेत्रफल(हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व(मे टन/हे)
मुगु	२	६	३
कालिकोट	२	१५	७.४३
सुर्खेत	१	२.०२३	१.९१

झ) जिम्बु

जिल्ला	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
हुम्ला	२	५	३

ञ) तेजपात

जिल्ला	क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादकत्व
सुर्खेत	३५	४०	१

ट) प्याज

जिल्ला	क्षेत्रफल (हे)	उत्पादन(मे टन)	उत्पादकत्व (मे टन/हे)
डोल्पा	१५	१५	९.८८
जुम्ला	८९	८९	४.४५

३.२.२ मसलाबालीमा संलग्न कृषक समूह/फर्म/सहकारीको विवरण

क्र.सं	समूह/सहकारीको नाम	ठेगाना	सदस्य संख्या	मसलाबालीको नाम	संम्पर्क नं	सम्पर्क व्यक्ति
			सल्यान			
१	शारदा एग्रो कम्पनी प्रा. लि	बागचौर न पा ७	२	अदुवा	९८५७८४०६९	-
२	रुपा हरियाली कृषि फर्म	वागचौर नगरपालीका-७	१	अदुवा	९८४०३१९३३५	-
३	केशव अदुवा कृषि फर्म	वागचौर नगरपालीका-७	१	अदुवा	९८२२९५७०३९	-
४	त्रिवेणी कृषि विकास कृषक समूह	वागचौर नगरपालीका-७	३०	अदुवा	९८०९७०१८२९	-
५	जनजागृती महिला कृषक समूह	वागचौर नगरपालीका-७	२५	अदुवा	९८६६२७५३९८ ९८१०८७१३८६	-
६	मख्लाम पशु तथा कृषि फर्म	वागचौर नगरपालीका-७	१	अदुवा	९८४५८९६१३७	-
७	प्रगतीशिल अदुवा बाली विकास कृषक समूह	वागचौर नगरपालीका-९	२५	अदुवा	९८४७८८६८३१ ९८४४९८८१७८	-
८	हरियो खर्क कृषक समूह	सिद्धकुमाख -२	२५	अदुवा	९८०९६०६११६ ९८१२८५०३२८	-
९	शाहरा वेसार उत्पादन कृषक समुह	कालिमाटीगा.पा. -१, लक्ष्मीपुर	३०	अदुवा र वेसार	९८६८६०४८५१	-
१०	खानीखोला कृषि सहकारी संस्था लि.	शारदा - ७, कजेरी	६५	अदुवा	९८६०८२२६८३	-
११	यमुना कृषि फर्म	शारदा - ७, कजेरी	१	अदुवा	९८०६२८२५४४	-
१२	दहखोली कृषक समुह	शारदा न.पा. - ७, शिरचौर	२५	अदुवा	९८११४६२४६७	-
१३	भल्चौर साना किसान कृषि सहकारी शंस्था लि.	दार्मा गा.पा. - ४, रामीडाँडा	७५	अदुवा	९८०९७३०४५४	-
१४	सुन्दरबस्ती सेरिपाटा कृषक समूह	कुमाख-३, सेरिपाटा	२५	अदुवा	९८६४७३७९५३	-
१५	काउलेखोला अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा	९८०९५४७४३७	-
१६	प्राकृतिक अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा	९८१०८०००८८	-
१७	कुमाख अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा	९८०६२६१०२४	-
१८	लालीगुराँस अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा	९८०९५४७१५२	-

१९	कुमाख सेतो गुराँस अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा	९८४७८९२७२४	-
२०	हिले अर्गानिक कृषक समूह	कुमाख-७	२५	अदुवा र अलैंची	९८२२९४७९८३	-
२१	भगवती बहुउद्देस्य कृषक समूह	कुमाख-६	३०	अदुवा	९८६६९०५३३५	-
२२	कुमाख बहुउद्देस्य सहकारी संस्था लिमिटेड	कुमाख-७	७५	अदुवा	९८०५४३९१६२	-
२३	मालिका कृषि सहकारी संस्था लिमिटेड	दार्मा-४	८५	अदुवा	९८४८०१६७९६	-
२४	दुर्गा भवानी कृषक समुह	कालीमाटि- २	२५	वेसार, अदुवा	९८६४९७३८८३	-
२५	कुमाख वहुउद्धेश्यीय कृषि सहकारी संस्था लि	कुमाख-६	६५	वेसार, अदुवा	९८४०६३८३५७	-
२६	जनआस्था गरिविनिवारण कृषि सहकारी संस्था लि	वागचौर नगरपालीका-११	४५	अदुवा	९८०९७८३४९३	-
२७	प्रगतीशिल कृषक समुह	सिद्धकुमाख-२	२५	अदुवा	९८२२९२०७०७	-
२८	परिवर्तन पशुपंछी तथा कृषि उत्पादन कृषक समुह	छत्रेश्वरी- ५	२३	वेसार	९८०९५५५८७७ ९८६६१६१६६९	-
२९	धुवाखोला कृषक समुह	दार्मा गा. पा. १	२५	अदुवा	९८५७८२२२३९	-
३०	सानो पधेरी कृषक समूह	कालीमाटी-१	२५	वेसार	९८१२५८७१७३	-
३१	कजेरी कृषि सहकारी संस्था लि.	शारदा - ६	७५	वेसार अदुवा	९८४७८८९२७५	-
३२	पिपल चौतारी कृषक समूह	वागचौर- ७	२५	अदुवा र वेसार	९८०९८६५३८२	-
३३	आँपचौर कृषक समूह	बनगाडकुपिण्डे न.पा.-११	२५	अदुवा	९८६८३९९८४२	-
३४	जामुनेचौर कृषक समुह	बागचौर न.पा.- ६, हिमचौर	२५	अदुवा	९८०९८६४९९४	-
३५	शिद्दबाबा कृषक समुह	कालिमाटी गा.पा.-३	२५	अदुवा	९८६६७०७६८८	-
३६	सुनधारा कृषक समुह	दार्मा गा.पा. -६	२५	अदुवा	९८०९७३५०३	-
३७	सुजन कृषि फार्म	सिद्धकुमाख-३	१	अदुवा	९८६६२७५१२४	-
३८	मालनेटा कृषि सहकारी संस्था लि	शारदा नगरपालीका १४ मालनेटा	१५०	अदुवा	९८४७८४३७२०	-

३९	संन्जिमनी कृषि सहकारी	शिद्धकुमाख- ४ चाँदे	४५	अलैची	९७४८५१४६०७	-
४०	निम वहादुर रोकाय	दार्मा- ६ ढाकाडम	१	अलैची	९८६३१४१४४४	-
४१	जनआधार कृषि सहकारि संस्था	दार्मा- ५ ढाकाडाम	६५	अलैची	९८२२८२४८५०	-
			रुकुम पश्चिम			
१	छवि बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि	मुसिकोट १० रुकुम पश्चिम	२९४	लसुन	९८४३८१४४५४	-
			जाजरकोट			
१	कुशे लघु तथा साना सहाकारी सस्था	भेरी २	232	अदुवा/बेसार	९८४८२१२२३७	शिला नेपाली
२	प्रगति कृषक समुह	भेरी ११ तिमीलेचौर	१२	अदुवा/बेसार	९८४४८५६५९२	शशी राना
३	सिद्द्वा कृषि उ.सहकारी सस्था	भेरी ११ फेरा	४०	अदुवा/बेसार	९८४४७४६६९५	पदम ब बुढा
४	नलगाड साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	नलगाड ५	२४०	लसुन	९८६८४८४८१६	तप्त नेपाली
५	सेराखेत तरकारी तथा फलफुल कृषक समुह	नलगाड ६	१५	लसुन	९८४८४८०१६७	दयाराम बिष्ट
६	कुशे अर्गानिक कृषि फर्म	कुशे ५	१	अलैची	९८५८०६७७२२	शक्ति बहादुर वली
७	श्याला घोंगी कृषक समुह	छेडागाड ८	१६	अदुवा/बेसार	९८६९६५३८४४	निम बहादुर बुढा
८	फुलबारी कृषक समुह	छेडागाड ८	३०	अदुवा/बेसार	९७६९२८४८३५	कमला कुमारी शाही
९	सुर्योदय कृषक समुह	छेडागाड ८	३०	अदुवा/बेसार	९८५८०५२०९२	कौशिला खत्री
१०	घोंगी कृषक समुह	छेडागाड ८	३०	अदुवा/बेसार	-	मान बहादुर बाँठा
११	जेबी कृषि फर्म	कुशे ५	१	अलैची	-	चन्द्रबहादुर मल्ल
१२	नलगाड साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि.	नलगाड ५	४५५	लसुन	९८६८४८४२१६	तप्त नेपाली
			हुम्ला			
१	कृषि विकाश सहकारी संस्था लिमिटेड	सिमकोट १	३१	प्याज/लसुन		-
२	पंचमुखी दलित कृषि सहकारी संस्था ली.	सिमकोट ७	३०	प्याज/लसुन		-

३	कैलाश कृषि बचत तथा गुण सहकारी संस्था	सिमकोट १	३०	प्याज/लसुन		-
४	गुम्बा कृषि सहकारी संस्था ली.	सिमकोट ४	३०	प्याज/लसुन		-
५	दिर्मा कृषि विउ उत्पादन सहकारी ली.	सिमकोट ७	१६	प्याज/लसुन		-
६	उन्नतशिल फलफूल तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट २	१५	प्याज/लसुन		-
७	पंचमुखी हिमाल कृषक समुह	सिमकोट ४	१७	प्याज/लसुन		-
८	नमुना कृषक समुह	सिमकोट ८	१८	प्याज/लसुन		-
९	कृषि विकास समुह	सिमकोट ३	१९	प्याज/लसुन		-
१०	रलिङ हिमाल तरकारी तथा स्याउ फर्म तथा कृषक समुह	सिमकोट २	२०	प्याज/लसुन		-
११	विकाशसित कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन		-
१२	जनचेतना फलफूल उत्पादन कृषक समुह	सिमकोट २	१५	प्याज/लसुन		-
१३	लगनशिल महिला कृषक समुह	सिमकोट १	१७	प्याज/लसुन		-
१४	प्रगतिशिल फलफूल तथा तरकारी समुह	सिमकोट २	१८	प्याज/लसुन		-
१५	हंसपाल महिला कृषक समुह	सिमकोट ५	१९	प्याज/लसुन		-
१६	पंचमुखी हिमाल कृषक समुह	सिमकोट ४	२०	प्याज/लसुन		-
१७	बारा महिला कृषक समुह	सिमकोट ७	१७	प्याज/लसुन		-
१८	हाडिनाथ महिला कृषक समुह	सिमकोट ७	१५	प्याज/लसुन		-
१९	लक्ष्मी स्याउ फार्म तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन		-
२०	हिमाल तरकारी तथा फलफूल कृषक समुह	सिमकोट २	१८	प्याज/लसुन		-
२१	ध्रण्डापाल महिला कृषक समुह	सिमकोट २	१९	प्याज/लसुन		-
२२	सुप्रभात फलफूल विजबुदि बहुउदेश्य कृषक समुह	सिमकोट ८	२०	प्याज/लसुन		-
२३	हिल्सा रुख महिला कृषक समुह	सिमकोट १	१७	प्याज/लसुन		-

२४	रामदेव तरकारी उत्पादन कृषक समुह	सिमकोट २	१५	प्याज/लसुन	-
२५	कोट गुफा कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन	-
२६	प्रगति स्याउ फारम तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट १	१८	प्याज/लसुन	-
२७	महिला शक्ति कृषक समुह	सिमकोट २	१९	प्याज/लसुन	-
२८	पौरखी कृषक महिला समुह	सिमकोट २	२०	प्याज/लसुन	-
२९	युवा जननागरण तरकारी तथा फलफुल कृषक समुह	सिमकोट ४	१७	प्याज/लसुन	-
३०	पंचमुखी महिला कृषक समुह	सिमकोट ५	१५	प्याज/लसुन	-
३१	शान्ति समाज कृषक समुह	सिमकोट ७	१७	प्याज/लसुन	-
३२	कम्लीक बोहरा कृषक समुह	सिमकोट २	१८	प्याज/लसुन	-
३३	बुद्ध महिला जागरण कृषक समुह	सिमकोट ६	१९	प्याज/लसुन	-
३४	हरियाली फलफुल तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट १	२०	प्याज/लसुन	-
३५	काला शिल्ता फलफूल तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट ७	१७	प्याज/लसुन	-
३६	गोलिमा फलफूल तथा तरकारी कृषक समुह	सिमकोट २	१५	प्याज/लसुन	-
३७	कुतिहिल्सो कृषक समुह	सिमकोट ८	१७	प्याज/लसुन	-
३८	आधुनिक एकता तरकारी तथा स्याउ फर्म	सिमकोट ४	१८	प्याज/लसुन	-
३९	तरकारी महिला समुह	सिमकोट ६	१९	प्याज/लसुन	-
४०	सेल्मुकाङ कृषक समुह	सिमकोट ३	२०	प्याज/लसुन	-
४१	रलिङ महिला कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन	-
४२	कैलाशदेव कृषक समुह	सिमकोट ४	१५	प्याज/लसुन	-
४३	विहानी कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन	-
४४	जनजोती बहुउदेश्य कृषक समुह	सिमकोट ४	१८	प्याज/लसुन	-
४५	मैधारा स्याउ फर्म कृषक समुह	सिमकोट २	१९	प्याज/लसुन	-

४६	शिवमन्दिर महिला कृषक समुह	सिमकोट ५	२०	प्याज/लसुन	-
४७	हिमाली महिला कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन	-
४८	बारागवाल्देउ कृषक समुह	सिमकोट ६	१५	प्याज/लसुन	-
४९	फूलबारी महिला कृषक समुह	सिमकोट ५	१७	प्याज/लसुन	-
५०	प्रतिभा आयआर्जन कृषक समुह	सिमकोट ६	१८	प्याज/लसुन	-
५१	हातेमालो कृषक समुह	सिमकोट १	१९	प्याज/लसुन	-
५२	लाँगादेउ कृषक समुह	सिमकोट १	२०	प्याज/लसुन	-
५३	टुङमा महिला कृषक समुह	सिमकोट ३,४	१७	प्याज/लसुन	-
५४	लेखवेसी तरकारी तथा फलफूल कृषक समुह	सिमकोट	१५	प्याज/लसुन	-
५५	दुङमा महिला कृषक समुह	सिमकोट ३,४	१७	प्याज/लसुन	-
५६	उन्नती कृषक समुह	सिमकोट ७	१८	प्याज/लसुन	-
५७	दलित जागरण कृषक समुह	सिमकोट ३	१९	प्याज/लसुन	-
५८	बृद्ध महाकाल कृषक समुह	सिमकोट १	२०	प्याज/लसुन	-
५९	प्रगतिशिल युवा कृषक समुह	सिमकोट ७	१७	प्याज/लसुन	-
६०	सगरमाथा युवा कृषक समुह	सिमकोट ७	१५	प्याज/लसुन	-
६१	विष्नामाया कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन	-
६२	दुदेदह पंचमुखी होमस्टे कृषक समुह	सिमकोट ४	१८	प्याज/लसुन	-
६३	तोर्पा बेरोजगार कृषक तथा पशुपालन समुह	सिमकोट ३	१९	प्याज/लसुन	-
६४	चानबुन्ना कृषक समुह	सिमकोट ७	२०	प्याज/लसुन	-
६५	पोनमारिक कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन	-
६६	जनचेतना कृषक समुह	सिमकोट	१५	प्याज/लसुन	-
६७	जनउत्थान महिला कृषक समुह	सिमकोट १	१७	प्याज/लसुन	-
६८	शक्तिशाली कृषक समुह	सिमकोट ८	१८	प्याज/लसुन	-
६९	गुफा महिला कृषक समुह	सिमकोट २	१९	प्याज/लसुन	-
७०	पंचमुखी कृषक समुह	सिमकोट २	२०	प्याज/लसुन	-

७१	विहानी कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन		-
७२	पंचमुखी हिमाल कृषक समुह	सिमकोट ४	१५	प्याज/लसुन		-
७३	हिमाली महिला कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन		-
७४	हिल्सा महिला कृषक समुह	सिमकोट ४	१८	प्याज/लसुन		-
७५	दलित महिला कृषक समुह	सिमकोट २	१९	प्याज/लसुन		-
७६	कैलाश कृषि समुह	सिमकोट	२०	प्याज/लसुन		-
७७	जनजोती बहुउदेशीय कृषक समुह	सिमकोट ४	१७	प्याज/लसुन		-
७८	वेतालपिक कृषक समुह	सिमकोट २	१५	प्याज/लसुन		-
७९	भलाकुसारी कृषक समुह	सिमकोट ४	१७	प्या/लसुन		-
८०	सेलमुकाङ कृषक समुह	सिमकोट ३	१८	प्याज/जलसुन		-
८१	पंचमुमी हिमाल कृषक समुह	सिमकोट ४	१९	प्याज/लसुन		-
८२	कैलाश देव कृषक समुह	सिमकोट ४	२०	प्याज/लसुन		-
८३	विष्यमाया कृषक समुह	सिमकोट २	१७	प्याज/लसुन		-
८४	आधुनिक एकता तरकारी स्याउ फर्म कृषक समुह	सिमकोट ४	१५	प्याज/लसुन		-
८५	प्रतिमा आर्य आर्जुन कृषक समुह	सिमकोट ६	१७	प्याज/लसुन		-
८६	मष्ठा फलफूल तरकारी कृषक समुह	सिमकोट २	१८	प्याज/लसुन		-
८७	लेदुङ्गा कृषक समुह	सिमकोट ३	१९	प्याज/लसुन		-
८८	जागती कृषक समुह	सिमकोट ४	२०	प्याज/लसुन		-
८९	च्याङराजी कृषक समुह	सिमकोट ३	१७	प्याज/लसुन		-
जुम्ला						
	देउती कालिका तरकारी तथा फलफूल उत्पादन कृषक समुह	चन्दननाथ नपा १ तलिचौर	३२	प्याज खेती	९८४८३३४५६३	मित्रालक्ष्मी चौलागाई
कालिकोट						
१	मष्टदेव फलफुल तथा तरकारी कृषक समुह	शुभकालिका ७	२०	अलैंची/लसुन	९८४८३८९२६८	-

२	लसुन पकेट क्षेत्र उपभोक्ता समिति	महावै ३	१६	लसुन	९८६८३२०७७३	-
३	दाहगडा राक्से टिमुर तथा ओखर खेती कृ स	खाडाचक्र ६	२०	टिमुर	९८६६२१५३९०	-
४	बाटुलेचौर कृषि तथा पशुपंक्षी फर्म	महावै ३		टिमुर	९८६८१६०१९४	-
५	पाचलझरना जडिबुटि प्रशोधन उद्योग	पाचलझरना ३		चिया मसला	९८४८०६८४५४	-
६	भिक्टर कृषि फर्म	महावै ६		लसुन	९८६८३४४८८४	-
७	दाडिमबोट कृषि स स लि	खाडाचक्र ५		मसला	९८४८३६०३६६	-
८	ज्वालामुखी कृषि स स लि	महावै १	३०	लसुन	९७४८४९४१२०	-
९	धिरैन्द्र एण्ड तुफान कृषि फार्म	खाडाचक्र ३		लसुन	९८४८३४८८४७	-
१०	चुलिमालिका तरकारी तथा फलफुल समुह	खाडाचक्र ११	१५	अदुवा लसुन	९८४८३१०९७७	-
सुर्खेत						
१	सातमुल अदुवा कृषक समुह	चिङ्गाड गा.पा. ५ सुर्खेत	३५	अदुवा र बेसार	९८६२४१५९०६	-
२	कांक्रेबिहार महिला सशक्तीकरण तरकारी उत्पादन कृषक समुह	वी.न.पा-१०	२६	अदुवा र बेसार	९८६८३७१९७८	-
३	समाबेशी अपांग कृषि समूह	वी.न.पा-२	३०	बेसार	९८४८१७९७२५	-
४	श्री जारि नेप्टेकाँडा कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था लि.	वी.न.पा-१६	२६५	लसुन	९८४०७२६९८९	-
५	श्री कालिका कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था लि.	भेरिगंगा न.पा-४	-	अदुवा/बेसार	९७६०८९९२७	-
६	मुलपानी कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था ली.	भेरिगंगा न.पा-९	-	अदुवा/बेसार	९७६२३१८९६७	-
७	यु.दी.च. कृषि तथा पशुपालन फर्म	बराहाताल गा.पा.-७	१	अदुवा/बेसार	-	-
८	सिद्दार्थ नर्सरी	बराहाताल गा.पा.-५	१	अदुवा/बेसार	-	-
९	फिनिकाँडा पिपलसारे अदुवा ब्लक	बराहाताल गा.पा.-९,१०	५१	अदुवा/बेसार	-	-

१०	गंगानाथ मसाला बाली कृषक समूह	बराहाताल गा.पा.-१	२५	अदुवा/बेसार	-	-
११	तेलपानी मसला बाली कृषक समूह	बराहाताल गा.पा.-१	२५	अदुवा/बेसार	-	-
१२	भाइबन्दु कृषि तथा पशुपन्छी फर्म	गुर्भाकोट न.पा -९		टिमुर,अदुवा, बेसार,तेजपात ,धनिया,लसुन	९८४१५५०३४२	-
१३	मालिका हर्बल सप्लायर्स	गुर्भाकोट न.पा -९		टिमुर,अदुवा, बेसार,तेजपात ,धनिया,लसुन	९८५८०५३७३३	-
१४	विष्ट हर्बल	गुर्भाकोट न.पा -८		टिमुर,अदुवा, बेसार,तेजपात ,धनिया,लसुन	९८४८६६७९९०	-
१५	दिपक जडिबुटी सप्लायर्स	गुर्भाकोट न.पा -८		टिमुर,अदुवा, बेसार,तेजपात ,धनिया,लसुन	९८५८०४००५८	-
१६	हिमाल हर्बल एण्ड फुड सप्लायर्स	गुर्भाकोट न.पा		टिमुर,अदुवा, बेसार,तेजपात ,धनिया,लसुन	९८५५०५४७७३	-
१७	साना किसान कृषि सहकारी संस्था ली.	लेकबेशी न.पा.-१	५००	अदुवा,बेसार	९८५८०८९६३८	-
१८	श्री समृद्धि कृषि स.स.ली.	लेकबेशी न.पा.-६	३००	अदुवा,बेसार, धनिया	९८१२६१३५०६	-
१९	साना किसान कृषि सहकारी संस्था ली.	लेकबेशी न.पा.-९	६५०	अदुवा,बेसार	९८४८२९२९०६	-
२०	श्री जन अपेक्षा कृषि स.स.ली.	लेकबेशी न.पा.-९	२५०	अदुवा,बेसार	९८४४८९९७५९	
			दैलेख			
१	भगवती तरकारी उत्पादन कृषक समुह	महाबु गा.पा-२ दैलेख		अदुवा	९८४८११७४४०	-
२	गुयाली खग्रा कृषि तथा पशुपालन समुह	डुङ्गेश्वर गा.पा-२ दैलेख		अलैंची	९८४७८९५६८५	-
३	बुवैराखे कृषि तथा नर्सरी समुह	गुराँस गा.पा ५-दैलेख		लसुन बेसार		-
४	प्रगतिका पाईला कृषक समुह	दुल्लु न.पा-६ दैलेख		अदुवा बेसार	९८२०४८००६४	-
५	नमुना कृषि तथा पशुपन्छी कृषक समुह	नौमुले गा.पा-८ दैलेख		लसुन अदुवा	९८२२४२८६०९	-
६	भामासैनी दुधेसैनी दलित महिला कृषि समुह	भैरवी गा.पा- ३ दैलेख		लसुन अदुवा बेसार	९८६५१३९००७	-

७	देउती कृषि तथा पशुपालन सहकारी संस्था लि.	ठाटिकाँध न.पा-४ दैलेख		लसुन बेसार	९८४२३६२३००	-
८	बेतेनि सुन्तला बाली तथा बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.	दुल्लु न.पा-२ दैलेख		अदुवा बेसार	९८६६२३६३९४	-
९	गोठपाडा कृषक सहकारी संस्था लि.	नारायण न.पा-६ दैलेख	३५०	लसुन बेसार	९८४८०६४३१३	-

३.२.३ मसलाबालीको मुख्य श्रोत केन्द्र बारे विवरण

जिल्ला	नर्सरीको नाम	ठेगाना	बेर्ना उत्पादन			बीउ/गाना /पोटी मे मे टन	औषत बार्षिक बेर्ना बिक्री संख्या	औषतबीउ/गाना /पोटी बिक्री मे मे टन
			बिजु बिरुवा (संख्या)	कटिंग बेर्ना (संख्या)	तन्तु प्रजनन (संख्या)			
सुर्खेत	साना किसान कृषि स.सं.लि	लेकवेशी -९	-	-	-	-	-	-
मुगु	लसुनको खेती हुने तथा बीउ पाउने ठाउँ	छायानाथ रारा नगरपालिकाको तिर्प	-	-	-	१०	-	-

<u>कर्णाली प्रदेशमा रहेको नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् अन्तर्गत अदुवावाली अनुसन्धान कार्यक्रम कपुरकोटबारे जानकारी</u>

अदुवा (*Zingiber officinale* Rosc.) र हलेदो (*Curcuma longa* L.) यस अदुवाबाली अनुसन्धान कार्यक्रमका मुख्य कार्यदिश प्राप्त बालीहरु हुन् । अदुवा यस कार्यक्रमको स्थापनाकाल देखिकै मुख्य कार्यदिश प्राप्त बाली भएता पनि हलेदो भने वि.सं. २०५७ (२००० AD) साल देखि कार्यदिश प्राप्त बालीको रुपमा रहेको छ ।

अदुवा र हलेदोका अलावा यस कार्यक्रममा अन्य खाध्यान्न, कोसे तथा तेलहन बालीहरु जस्तैः मकै, गहुँ, कोदो, जौं, मसुरो, भटमास, तोरी, फापर, बदाम आदि बालीहरुको अनुसन्धानात्मक क्रियाकलापहरु पनि संचालमा रहदै आएका छन् ।

<u>मुख्य उपलब्धि</u>

१. जातीय विकास : हालसम्म यस कार्यक्रमले अदुवा र हलेदोमा गानो कुहिने रोग सहन सक्ने (अदुवामा) तथा बढी अनि स्थिर उत्पादन दिने सक्ने सक्ने २ — २ वटा जातहरुलाई उत्पादनको लागि सिफारिस गरेको छ । त्यसैगरी आगामी वर्षहरुमा सिफारिस गर्नको लागि अदुवा (जेडआई १३०२, जेडआई १३०३, जेडआई १०२७, आदि) र हलेदो (सीआई १३१२, सीआई ०२०५, सीआई ०२०७, आदि) का अन्य उत्कृष्ट जातहरु पनि पहिचान गरिएका छन् ।

२. स्थानीय जातहरुको संरक्षण, संवर्धन र प्रवर्धन : यस कार्यक्रमले अदुवा र हलेदोका नेपालका विभिन्न स्थानहरुमा खेती गरिने अन्य स्थानीय जातहरूको संकलन गरि संरक्षण र विशेष गुण वर्णन कार्य गर्दै आइरहेको छ। अहिले यस कार्यक्रमम अदुवाका ६५ वटा र हलेदोका ९७ स्थानीय जातहरुलाई संरक्षण र प्रवर्धन गरिदै आइरहेको छ ।

३. बाली ब्यवस्थापन : अदुवा लगाउने उपयुक्त समय, तरिका, बीउ दर, मलखादको मात्र, छाप्रोको मात्रा, गोडमेल, अन्तरवाली, बाली चक्र तथा अदुवामा ब्रुनी निकाल्ने उपयुक्त प्रविधि विकास भएको छ ।

४. एकीकृत रोग-किराको व्यबस्थापन : अदुवाको प्रमुख रोगको रुपमा रहेको गानो कुहिने रोग तथा प्रमुख किराको रुपमा पहिचान भएका खुम्रे किरा र गाने औसा ब्यवस्थापनको लागि जैविक बिधी, रासायनिक तथा भौतिक बिधि पहिचान भएका छन् ।

५. भण्डारण : अदुवाको गानो भण्डारणका लागि सुधारिएको खाडल भण्डारण विधि, सेलार भण्डारण तथा भकारी भण्डारण प्रविधि शिफारिस गरिएका छन् ।

६. प्रशोधन : अदुवाको उपयुक्त सुठो बनाउने प्रविधि जस्तैः अदुवा धुने मेसिन, बोक्रा फाल्ने मेसिन, सुकाउने सोलार ड्रायर, चुनाको प्रयोग र क्याण्डी तथा अचार बनाउने प्रविधि शिफारिस हुनुका साथै वासनायुक्त तेल, ओलियोरेजिन र रेशाको मात्रा तथा सुठो बन्ने क्षेमता विश्लेषण गरी गुणस्तरीयता बर्गिकरण गर्ने गरिएको छ । त्यसैगरि हलेदोको पनि कुर्कुमिन र तेलको मात्रा तथा बेसार बन्ने क्षेमता विश्लेषण गरी गुणस्तरीयता बर्गिकरण गर्ने गरिएको छ ।

७. बीउ उत्पादन : अदुवा, हलेदो, मकै तथा तोरीको बर्षेनी स्रोत बीउ उत्पादन गरी सरोकारवाला निकायहरुलाई उपलब्ध गराउदै आएको छ ।

८. प्रकाशन : समय-समयमा अदुवा र हलेदो उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण तथा बजारीकरण सम्बन्धि प्रबिधि पुस्तिकाहरु तथा नियमित वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ ।

९. तालिम तथा प्रविधि प्रदर्शन : आफ्नो नियमित तालिम कार्यक्रम नभएको बेला पनि विभिन्न कार्यालय तथा संघ संस्थाहरुलाई आवश्यकता परेको बेला अदुवा र हलेदो खेती सम्बन्धि तालिम तथा श्रोत ब्यक्ति उपलब्ध गराउदै आइरहेको छ ।

१०. समन्वयात्मक जातीय परिक्षण : नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) अन्तर्गत रहेका विभिन्न बाली अनुसन्धान कार्यक्रमहरुका जातीय विकासको लागि समन्वयात्मक जातीय परिक्षणहरु (मकै, गहुँ, जौ, कोदो, तोरी, बदाम, भटमास, मसुरो, टमाटर, प्याज, आदि) गर्दै आईरहेको छ ।

३.२.४ मसला उद्योग/प्रशोधन तथा भण्डारण केन्द्रको विवरण

जिल्ला	किसान/व्यवसायीको नाम	ठेगाना	प्रशोधन हुने बाली	बार्षिक उत्पादन क्षमता मे टन	बार्षिक बिक्री परिमाण मे टन	प्रशोधनको किसिम	प्रशोधन केन्द्रको अवस्था	सम्पर्क नं
सल्यान	सुरेश वली	बागचौर न.पा-२	बेसार/ सुठो	८	२	बेसारको पाउडर र सुठो	संचालनमा रहेको	९८६५५१९२८२
	सर्वप्रिय मसला उद्योग	छत्रेश्वरी-५	बेसार	२	१	बेसारको पाउडर	संचालनमा रहेको	९८४४९७६४५४
जाजरकोट	शिद्दबाबा कृषि उपभोक्ता सहकारी सस्था (पदम बहादुर बुढा)	भेरी-११ जाजरकोट	बेसार	५	५	पाउडर	निरन्तर	९८४४७४६६९५
कालिकोट	पाचलझरना जडिबुटि प्रशोधन उद्योग	पाचलझरना-३	तेजपात गर्दानु सिलाजित		१	पाउडर रस	निरन्तर	९८४८०६८४५४
सुर्खेत	माउन्टेन फ्लेभर अर्गानिक मसला उद्धोग	भेरिगंगा न.पा ५	अदुवा	३००००	३००००	सुठो,चाना,पाउडर	पूर्ण सन्चालन	
	दल बहादुर ओली	गुर्भाकोट न.पा ९	टिमुर, बेसार, अदुवा , धनिया, दालचिनी, तेजपात	१.८	१.८	पाउडर	पूर्ण सन्चालन	९८४१५५०३४२
	दिनेश ओली	गुर्भाकोट न.पा ९	टिमुर		१५	टिमुर ग्रेडिंग	पूर्ण सन्चालन	९८५८०५३७३३
	ईश्वर विष्ट	गुर्भाकोट न.पा ८	टिमुर		२९	टिमुर ग्रेडिंग	पूर्ण सन्चालन	९८४८६६७९९०
	स्थायी कृषक समूह घरेलु	लेकबेशी-१	अदुवा	२	१.५	पाउडर	सन्चालन	
	लघु उधमी समूह	लेकबेशी-४	बेसार	१	०.८	पाउडर	सन्चालन	
	साना किसान कृषि सहकारी स.ली.	लेकबेशी-९	अदुवा, बेसार			पाउडर	मिल र कोल्ड स्टोर सन्चालन	९८४८२९२९०६
दैलेख	कर्णाली मसला तथा जडिबुटि प्रशोधन उद्योग	दुल्लु न.पा-२ दैलेख	अदुवा, बेसार			सुठो	संचालनमा रहेको	९८५८०५१६९३

३.२.५ मसलाबालीको आयात/निर्यातको अवस्था

	अदुवा	अलैंची	बेसार	लसुन	पिरो खुर्सानी	धनिया	कालो हलेदो	टिमुर	मेथी	जिम्बु
सल्यान										
निर्यात परिमाण मे टन	८०९४.५	२.५८	२०.७	-	१५	-	-	-	-	-
निर्यात गरिएको देश/स्थान	दाङ्ग, बुटवल, नेपालगञ्ज									
रुकुम पश्चिम										
निर्यात परिमाण मे टन	२०७४	१०.२०	१५०	१७०	१०	-	-	-	-	-
निर्यात गरिएको देश/स्थान	दाङ्ग सुर्खेत नेपालगञ्ज	काठमाडौं नेपालगञ्ज	दाङ्ग सुर्खेत नेपालगञ्ज	काठमाडौं पोखरा	पोखरा	-	-	-	-	-
मुगु										
निर्यात परिमाण मे टन	-	-	-	५	५					
निर्यात गरिएको देश/स्थान	-	-	-	जुम्ला	सुर्खेत नेपालगंज	-	-	-	-	-
सुर्खेत										
निर्यात परिमाण मे टन	१०२७	०.१	२५०	२७५	१००	३	१५०	४.६	०.३	१५
निर्यात गरिएको देश/स्थान	भारत,काठमाडौं,वीरेन्द्रनगर									

३.२.६ कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीका मुख्य समस्याहरु

- उत्पादनको लागत मूल्यमा उतार चढाव हुनु।
- गुणस्तरीय बीउ गानो र बिरुवाको उपलब्धता नहुनु र भरपर्दो श्रोत केन्द्र उपलब्ध नहुनु।
- खरिदकर्ता वा बिक्री केन्द्रहरु स्पष्ट नहुँदा कृषकहरु उपादनमा आकर्षित हुन नसकेको।
- अनुसन्धानबाट प्राप्त नविन प्रविधिबारे प्राविधिक र कृषकलाई यथेष्ट जानकारी हुन नसकेको।
- रोग किराको प्रभावकारी रुपमा नियन्त्रण नहुनु ।

- माग र आपूर्ति बिचको असन्तुलन।
- प्रशोधन केन्द्र संचालनमा नआउनु।
- मसलाबाली सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन हुन् नसक्नु ।
- उत्पादित मसला बालीको भण्डारणको समस्या।
- प्राविधिक ज्ञान तथा तालिमको अभाव।
- समयमा उपयुक्त सिँचाईको अभाव ।

३.२.७ तथ्याङ्क फर्मेटमा र स्थलगत फिल्ड अवलोकनका क्रममा प्राप्त सुझावहरुः

- गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने।
- उत्पादित वस्तुको वजार सुनिस्चित हुनु पर्ने।
- उत्पादित वस्तुको न्युनतम समर्थन मुल्य सरकारले तोकदिनु पर्ने।
- सरकारले अदुवा वेसार प्रसोधन उद्योगहरु संचालन गर्न सहजीकरण तथा सहयोग गर्नुपर्ने।
- राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारको माग एकिन गरी खरिद ग्यारेन्टी सहित कृषकहरुलाई उत्पादनमा जोड्नुपर्ने।
- कर्णाली प्रदेशमा मसलाबाली सम्बन्धी सरकारी श्रोत केन्द्र अति आवश्यक रहेको जहाँबाट कृषकलाई आवश्यक र उपयुक्त स्रोत बीउ उपलब्ध हुनुपर्ने।
- स्थानीय लसुनको संरक्षण संगै चाईनीज लसुनको व्यवसायीकरण गर्नुपर्ने।
- मसलाबाली मिसन कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने।
- मसलाबालीको मुल्यशृंखला विकास कार्यक्रम संचालन ।
- कृषकको क्षमता अभिवृद्धि तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने।
- गुणस्तरिय बीउको समयमै उपलब्धता हुनुपर्ने।
- आधुनिक खेति प्रविधिको प्रचार गर्नुपर्ने।
- बजार र मूल्यको सुनिश्चितता गर्नुपर्ने।
- कालो हलेदोको बिस्तार सुरु गर्नुपर्ने।
- जिल्लाको हावापानी सुहाउँदो मसला बालीको बीउ पाउनु पर्ने।
- किसानलाई मसला खेतीकमा लागि अनुदान दिनु पर्ने।
- उत्पादित मसलालाई बाहिर जिल्लाको बजार पहुँच गराउन ढुवानी अनुदान दिनु पर्ने।

३.२.८ कर्णाली प्रदेश अन्तर्गतका जिल्लामा देखिएका मसलाबालीको मुख्य रोग/किराको विवरण

जिल्ला	क्र. सं.	मसलाबालीका मुख्य रोग (बालीको नाम सहित)	मसलाबालीका मुख्य किरा (बालीको नाम सहित)
सल्यान	१	अदुवा- गानो कुहिने	अदुवा- खुम्रे किरा
रुकुम पश्चिम	१	लसुन- White rot	अदुवा अलैंची बेसार- सुट बोरर
	२	अदुवा अलैची - राईजोम रट	Cut worm
	३	बेसार - Leaf blight	
जाजरकोट	१	(अदुवा/बेसार) गानो कुहिने रोग	खुम्रे किरा
	२	पात थोप्ले रोग	लाही (खुर्सानी)
	३	खाद्द तत्वको कमि	राइजोम फ्लाई
	४	anthracnose	नेमाटोड
	५	footrot	
	६	मोज्याक भाईरस	
	१	अदुवा- गानो कुहिने	अदुवा- गवारो
हुम्ला	१	खुर्सानीः Anthracnose, Die-back, Mosaic Virus	खुर्सानीः Thrips, Aphid, whitefly
	२	लसुनः Purple blotch, Downey Mildew, Root rot	लसुनः Thrips
	३	प्याजः Purple blotch, Downey Mildew, Smut	प्याजः Thrips, Cutworm
	४	बेसारः Rhizome rot, Leaf Blight	बेसारः Shoot Borer, Root grub
मुगु	१	प्याजको खोस्टे	थ्रिप्स
	२	अदुवा-कुहिने	गवारो
	३	विल्ट	खुम्रे
जुम्ला	१	प्याज- गानो कुहिने	
	२	गिलोसडन रोगको व्यवस्थापन गरिनु पर्ने	
सुर्खेत	१	गानो कुहिने रोग, पात पहेलिने (अदुवा/बेसार)	राइजोम स्केल, थ्रीप्स
	२	लसुनको पर्पल ब्लच रोग	थ्रिप्स
	३	खुर्सानीको ओइलाउने रोग	थ्रिप्स, फलको गवारो
	४	धनियाँको स्टिम गल, पात डढुवा रोग	लाहि, माइट, पात खाने किरा
	५	टिमुरको जरा कुहिने रोग	लाहि, माइट, पात खाने किरा
दैलेख	१	अदुवा- गानो कुहिने	खासै दुख नदिएको
	२	खुर्सानी- डढुवा र टुप्पो सुक्ने रोग	
	३	अलैंची- पहेंलिने रोग	

३.३ कृषि विकास निर्देशनालय,विरेन्द्रनगर.सुर्खेतका तर्फबाट प्रस्तुतीमार्फत कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका लागि पेश भएका अवसर, सम्भावना, चुनौति तथा भावी कार्ययोजना

३.२.१ कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका अवसरहरु (Opportunities)

प्राङ्गारिक ब्रान्डिङ (Organic Branding): कर्णाली प्रदेशले रासायनिक मल र विषादीमुक्त कृषि प्रणालीलाई जोड दिएकाले यहाँ उत्पादित मसलाबालीलाई 'अर्गानिक' ब्रान्डका रूपमा देश तथा विदेशमा उच्च मूल्यमा बिक्री गर्न सकिने ठूलो अवसर छ।

- बढ्दो बजार मागः नेपाल र अन्तर्राष्ट्रिय बजार (विशेषगरी भारत र युरोपेली मुलुकहरू) मा टिमुर, अलैंची र अर्गानिक अदुवाको माग र मूल्य लगातार बढिरहेको छ।
- बजेट तथा दातृ निकायको सहयोगः अन्तर्राष्ट्रिय एकीकृत पर्वतीय विकास केन्द्र (ICIMOD) तथा विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरूले कर्णालीको कृषि मूल्य शृङ्खला (Value Chain) र जलवायु अनुकूलन कृषिमा प्राविधिक एवं आर्थिक सहयोग बढाउँदै लगेका छन्।
- गैर-काष्ठ वन पैदावारसँग एकीकरणः टिमुर जस्ता रैथाने मसलाबालीलाई कबुलियती तथा सामुदायिक वन वा बाँझो पाखो जमिनमा पर्या-पर्यमे टन (ecotourism) र कृषि-वन (Agro-forestry) सँग जोडेर स्थानीयको आम्दानी बढाउन सकिन्छ।

३.३.२ कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका अवसरहरु (Opportunities)

- विशिष्ट पकेट क्षेत्रहरू (Specific Pocket Zones):
  - ✓ सल्यान र सुर्खेतः अदुवा र बेसार खेतीका लागि देशभरिमै प्रख्यात छन्।
  - ✓ कालीकोट र सल्यानः सुगन्धित र औषधीय गुणयुक्त टिमुर उत्पादनको केन्द्र मानिन्छन्।
  - ✓ रुकुम पश्चिम, जाजरकोट र डोल्पा/जुम्लाका तल्लो भेगः लसुन, प्याज र अलैंची खेतीका लागि उपयुक्त हावापानी भएका क्षेत्र हुन्।
  - ✓ दैलेखः अदुवा, अलैंची, लसुन,बेसार, पिरो खुर्सानी, धनिया, जीरा, प्याज।
  - ✓ जिम्बुः डोल्पा जिल्लामा परम्परागत रुपमा प्रयोग हुने,उच्च मूल्यको स्थानिय मसला सुकाएर बजारमा बेच्न सकिन्छ।
- बाँझो जग्गाको उपयोगः कर्णाली प्रदेशमा करिब ८२००हे भन्दा बढी बाँझो जमिन रहेको सन्दर्भमा "बाँझो जग्गामा खेती" अभियानअन्तर्गत झाडी र पाखो जमिनलाई टिमुर र अलैंची जस्ता कम रेखदेख चाहिने बहुवर्षीय मसलाबाली खेतीमा रूपान्तरण गर्न सकिन्छ।

- मूल्य अभिवृद्धि (Value Addition): कच्चा पदार्थ मात्र बेच्नुको सट्टा स्थानीय स्तरमै अदुवाको सुठो, बेसारको पाउडर र टिमुरको तेल (Essential Oil) निकाल्ने प्रशोधन उद्योगहरू स्थापना गर्न सकिने उच्च सम्भावना छ।

- भौगोलिक सङ्केत (Geographical Indication – GI) सम्भावना
  - ✓ कर्णालीको विशेषताः विश्वमै दुर्लभ कर्णालीको जिम्बुलाई GI ट्याग
  - ✓ उद्देश्यः स्थानीय बालीलाई विश्व बजारमा छुट्टै 'प्रिमियम पहिचान दिनु
  - ✓ पहिलो पाइलाः प्रदेश सरकारले 'मुल्यवान ब्राण्ड स्थापनाको प्रक्रिया थालेको
  - ✓ यसले प्रतिस्पर्धी लाभ र बढी आय सुनिश्चित गर्दछ।

- **अर्गानिक प्रदेशको रुपमा विकास (Organic Province Development)**
  - ✓ प्रदेश सरकारको प्रतिबद्धताः आ.व. २०७४/७५ देखि अर्गानिक कर्णाली घोषणा
  - ✓ प्रदेश मन्त्रालयको बजेटः हालसम्म धेरै अंश बजेट विनियोजन
  - ✓ विकास रणनीतिः कर्णाली कृषि विकास रणनीति (KADS) ले मुख्य रणनीति निर्धारित गरेको
  - ✓ विश्व बजारमा प्राङ्गारिक मसलाको माग बढ्दै गएको अवसर छ।

- **घरेलु बजारको अवस्था (Domestic Market Access)**
  - ✓ उपभोग आयात निर्भरताः कर्णालीको कुल खपतको ६७% मसला बाहिरबाट आउँदछ (५१% भारतबाट)
  - ✓ अर्गानिक बजार विस्तारः २०२५ मा 'प्रडक्सन इन कर्णाली, बिजनेस इन काठमाडौं÷ अभियान संचालन
  - ✓ रोजगारीको अवसरः स्थानीय प्रशोधन उद्योग स्थापनाले सयौं प्रत्यक्ष रोजगारी सृजना गर्न सक्ने
  - ✓ आयात प्रतिस्थापन गरी कर्णालीले आयात हुने रु. १२ बिलियन कम गर्न सक्ने अवस्था छ।

- **अन्तर्राष्ट्रिय निर्यातको उज्ज्वल सम्भावना (Export Opportunities)**
  - ✓ एक्सपोर्ट ट्रेन्ड २०२४/२५:
    - ३६५ मेट्रिक मे टन सुख्खा अदुवा र बेसार युरोप (जर्मनी, फ्रान्स) निर्यात
    - ५००+ मेट्रिक मे टन जडीबुटी चीन तथा कोलकाता, दिल्ली निर्यात
  - ✓ मुल्य निर्धारणमा लाभः स्थानीय मुल्य भन्दा ४५—६०% बढी मुल्य अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्राप्त
  - ✓ जैविक प्रमाणीकरणले मार्ग सहज बनाएको ।

- **सरकारी नीति र अनुदानमा अवसर (Policy & Subsidies)**
  - ✓ प्रदेश सरकार (MoLMAC): "आयात प्रतिस्थापन" र 'प्राङ्गारिक कृषि÷ नीति (आव २०८१/०८२)
  - ✓ प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाः मसला जोनको स्थापना (जुम्ला, सुर्खेत)
  - ✓ अनुदान व्यवस्थाः बैंकको ब्याज अनुदान (हाल ५०% प्रदेश सरकारद्वारा प्रदान)
  - ✓ भण्डारण, प्रशोधन, बीउ उन्नतिमा कर छुटको व्यवस्था।

- **कृषि प्रशोधन र पूर्वाधारमा निजी लगानी (Private Investment in Processing) सम्भावित प्रशोधन क्षेत्रहरूः**
  - ✓ सुख्खा सुपा (Dry ginger/garlic) उद्योग
  - ✓ आयुर्वेदिक कस्मेटिक्स (जिम्बु, हर्ब्स तेल)
  - ✓ कुटनी, प्याकेजिङ्ग र कोल्ड स्टोरेज
  - ✓ निर्यातकर्ता संघहरूसँग साझेदारी (जस्तै 'अर्गानिक भ्याली÷ उद्योग)

- **भारत—चीन दुवै बजारको रणनीतिक स्थिति (Strategic Market Position)**
  - ✓ चीन नाकाः हिल्सा (हुम्ला), मरिम (डोल्पा) — हाट बजारले स्फूर्ति दिएको
  - ✓ भारत नाकाः दक्षिणी सीमा (नेपालगञ्ज, तुलसीपुर) — तर ढुवानी व्यवस्थापन कठिन
  - ✓ दोहोरो लाभः हिमाली मसला चीनको प्रिमियम बजार, जडीबुटी भारतको ठूलो बजार
  - ✓ सरकारले स्थायी नाका खोल्न नीतिगत पहल गरिरहेको अवस्था छ।

३.३.३ कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका चुनौतीहरु (Challenges)

- यातायात र ढुवानीको सास्तीः ग्रामीण क्षेत्रमा सडक सञ्जालको कमजोर अवस्था र उच्च ढुवानी खर्चका कारण किसानले उत्पादनलाई समयमै बजार पुर्‍याउन सक्दैनन्।
- प्रशोधन र भण्डारण (Post-Harvest) को अभावः आधुनिक कोल्ड स्टोरेज (शीतभण्डार) र गुणस्तरीय ड्रायर (सुकाउने प्रविधि) नहुँदा संकलन गरिएका अदुवा र टिमुर कुहिने वा ढुसी पर्ने समस्या छ।
- अन्तर्राष्ट्रिय प्रमाणीकरण (Organic Certification) को झन्झटः अर्गानिक उत्पादन दाबी गरे पनि अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा निर्यात गर्न आवश्यक पर्ने ल्याब परीक्षण र प्रमाणीकरणको व्यवस्था सहज छैन।
- रोगव्याधिको प्रकोपः अदुवामा गानो कुहिने रोग र मौसम परिवर्तनका कारण रैथाने बालीमा लाग्ने नयाँ-नयाँ रोगहरूले उत्पादनमा ह्रास ल्याइरहेको छ।
- विचौलियाको दबदबाः बजार सूचनाको अभावमा स्थानीय किसानहरूले उचित मूल्य नपाई भारतीय वा स्थानीय एजेन्ट/विचौलियाहरूमा निर्भर हुनुपर्ने बाध्यता छ।

- जलवायु परिवर्तन: बेमौसममा हुने अत्यधिक वर्षा, खडेरी र असिनापानीका कारण मसलाबालीको चक्र र उत्पादनमा अनिश्चितता बढेको छ।
- कृषि कर्जा र बिमामा पहुँच: साना कृषकहरूका लागि बैंकबाट सरल कृषि कर्जा पाउन गाह्रो छ र मसलाबालीको कृषि बिमा (Crop Insurance) को व्यवस्था अझै प्रभावकारी हुन सकेको छैन।
- मुख्य व्यापारिक बन्दरगाह नाकाः
    - हिल्सा (हुम्ला) र मरिम (डोल्पा): चीनसँग जोडिने
    - जमुनाहा/कोहलपुर क्रसिङः दक्षिण तर्फ
- ढुवानी माध्यमः खच्चर, याक, भरिया (७०%), ट्रक—ट्याक्टर (३०%)
- बजार पुग्नको लागि लाग्ने समय (दुर्गम क्षेत्रहरु): मुगु/डोल्पाबाट राजधानी पुग्न ५—७ दिन
- वार्षिक प्रशोधित मसलाको आयात निर्यात असन्तुलन घटाउनुपर्ने अवस्था छ।
- पूर्वाधार अभाव र भण्डारण समस्या (Infrastructure Deficit)
- केन्द्रीय कोल्ड स्टोरेजः प्रदेशमा एउटा पनि ठूलो प्रशोधन केन्द्र सञ्चालनमा छैन। (सुर्खेतको केन्द्र अलपत्र)
- सुख्खा मौसम पहुँचः कुनै पनि सुविधा सहज बाटोमा छैन। १५—२० दिनमा नबिक्ने मसला कुहिने समस्या
- उत्पादन पश्चात हानिः कूल उत्पादनको २२—३०% प्रशोधन अभावमा नष्ट
- हर्बल प्रशोधन केन्द्रः २०११ मा कोसेली बनाइएको केन्द्र ८०% काम सकिंदा पनि सञ्चालनमा छैन।
- जलवायु परिवर्तन र प्राकृतिक जोखिम (Climate Risks)
- प्रभावित क्षेत्रहरूः अनियमित वर्षा, हिमपातको कमी, लेदो पहिरो
- कम उत्पादनः
    - फलफूल, तरकारीसँगै जैविक मसला उत्पादनमा गिरावट
    - लसुन, टिम्मुरको उत्पादनमा २५% सम्म ह्रास (जुम्ला/डोल्पामा सन् २०२१—२४ बीच)
- बढी तापक्रमः हिमाली चरन (जिम्बु, जडीबुटी) क्षेत्र सुक्खा हुनाले जङ्गली जातिको आपूर्ति प्रभावित भयो।
- सूख्खा र बाढी चक्रले किसान अनिश्चिततातिर धकेलिसकेको।
- आपूर्ति शृङ्खला र बिचौलियाको चक्रव्यूह (Supply Chain & Intermediaries)
- बिचौलियाको भूमिकाः मुगु, डोल्पाका किसानले रु. ६००—७०० प्रतिकेजीको मसला नेपालगञ्ज पुग्दा रु. ९५० मा बिक्री गर्नुपर्ने बाध्यता
- प्रत्यक्ष बजारको अभावः किसानले प्रदेशभित्र आधुनिक बजारको पहुँच नहुँदा जोखिम भोगेका
- चीन नाकाः अलपत्र मसला, गुणस्तर—परीक्षण नभएको र बन्द नाकाले स्थानीय अर्थतन्त्र ह्रास
- जैविक प्रमाणीकरण र गुणस्तर नियन्त्रणको कठिनाइ (Certification Hurdles)
- महँगो प्रक्रियाः अन्तर्राष्ट्रिय जैविक ट्यागको श्रृंखला (EU Organic, USDA) अति खर्चिलो
- प्रयोगशालाको अभावः सुर्खेत प्रयोगशाला स्थापना नहुँदा उत्पादनको शुद्धता परीक्षण हुँदैन

- संस्थागत ज्ञानको कमीः मसला उत्पादनको कृषि कानुन, मापदण्ड र नीतिको कमजोर कार्यान्वयन
- परिणामः कर्णालीको प्राङ्गारिक संस्थाले नेपालगञ्जको प्रयोगशालामा जान बाध्यता झेल्नुपर्छ।
- पलायन र जनशक्ति अभाव (Migration & Labour Shortage)
- तथ्याङ्कः कर्णालीको कुल जनसङ्ख्याको लगभग ४१% वैदेशिक रोजगारीमा छन् (२०२५)
- प्रभावः बाली समयमा टिप्न, खाद्य प्रशोधन गर्न कामदार पाइँदैन, २०—२५% उत्पादन खेतैमा नष्ट हुन्छ।
- युवाको रुचिको अभावः पुरातन पद्दति छाडेर नयाँ प्रविधि सिक्न नचाहने प्रवृत्ति
- समाधानः स्थानीय उद्यमशीलताको विकास र सशक्त तालिमको आवश्यकता।

३.३.४ कर्णाली प्रदेशमा मसलाबालीको विस्तारका भावी कार्ययोजना

- **प्रदेश—स्तरीय नीतिगत सुधारका लागि सिफारिस (Policy Recommendations)**
  - ✓ प्रशोधन केन्द्रको द्रुत स्थापनाः सुर्खेत, जुम्ला र जाजरकोटमा कम्तीमा ३ ठूला स्पाइस हब।
  - ✓ आपूर्ति शृङ्खला छोट्याउनेः किसान, उत्पादक सहकारीलाई स्थानीय मुल्य निर्धारण अधिकार दिने।
  - ✓ बीउ उन्नतिको लागि नर्सरी स्थापनाः लोकल सीड बैंकको विस्तार (अलैंची, टिम्मुर, जिम्बु)।
  - ✓ बीमा योजनाः जलवायु जोखिम न्यूनीकरण गर्न 'मसला बाली बीमा अनिवार्य गर्ने।

- **बजार प्रवर्द्धन र विदेशी लगानीका रणनीति (Market Promotion Strategy)**
- नेपाल विदेशी व्यापार—स्वदेशी एकीकरणः 'फ्रम कर्णाली टु जर्मनी, कर्णाली टु बेइजिङ" पहल संचालन।
- द्वीपक्षीय समझदारीः भारत र चीनसँग सहज सीमापार व्यापार सम्झौता।
- ई—कमर्स र ब्रान्डिङ्गः 'कर्णाली स्पाइसेसको अन्तर्राष्ट्रिय भुक्तानी र डिजिटल बजार विस्तार।
- कर्णालीको युवा उद्यमीहरूलाई स्टार्ट—अप अनुदान तथा सम्पर्क पुलको विकास।

- **प्रदेश र संघीय सरकारको सहकार्य (Cooperative Federalism)**
  - ✓ सङ्घीय निकाय (NARC, MOALD): उन्नत मसला प्रजाति, अनुसन्धान र वित्तीय सहायता उपलब्ध गराउने।
  - ✓ प्रदेश सरकार (MoLMAC): भूमि उपयोग, बजार हक, ब्याज अनुदानको जिम्मेवारी।
  - ✓ स्थानीय पालिकाः स्थानीय बजार, हाट बजार सञ्चालन र समिति गठन।
  - ✓ अन्तर्राष्ट्रिय सहयोग (ICIMOD, FAO, UNDP): ग्रीन रेजिलिएन्ट एग्री—फूड सिस्टम तर्फ अघि बढ्न मार्गदर्शन।

मसलाबाली प्रबर्द्धनमा निजी क्षेत्रको प्रयासको एक उदाहरण

एग्री डाइरेक्ट ग्लोबल प्रा. लि. अनुसन्धानमा आधारित निजी कृषि–प्रशोधन कम्पनी हो, जसको स्थापना सुहृद प्रसाद चापागाईंले नेपालको कृषिको वैज्ञानिक तथा आर्थिक सम्भावनालाई मूल्य-अभिवृद्धि प्रशोधनमार्फत उजागर गर्ने उद्देश्यले गर्नुभएको हो। कम्पनीले "Farm to Fork" (खेतदेखि भान्छासम्म) अवधारणाअनुसार किसानहरूसँग प्रत्यक्ष सहकार्य गर्दै उत्पादन, अनुसन्धान, प्रशोधन र बजार व्यवस्थापनको एकीकृत प्रणाली विकास गर्ने कोसिस गरिरहेको छ। कम्पनीले मह, उच्च-कर्क्युमिन बेसार, चामल, घ्यू, शिलाजित लगायतका कृषि तथा प्राकृतिक उत्पादनहरूको उत्पादन, प्रशोधन र बजार प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय समुदायको आर्थिक सशक्तीकरण, दिगो कृषि विकास र अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तरका नेपाली उत्पादन प्रवर्द्धनमा योगदान पुर्‍याइरहेको छ। यसको उपभोक्ता ब्रान्ड "द लोकल्स (The Locals)" ले स्थानीय उत्पादन र स्थानीय पहिचानलाई प्रवर्द्धन गर्दै नेपाली उत्पादनलाई स्वदेश तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा स्थापित गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

मसलाबालीतर्फ विशेषगरी बेसार उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारिकरणमा एग्री डाइरेक्ट ग्लोबल प्राले .लि . इरहेको छ। किसानसँग सहकार्य गर्दै मूल्य शृङ्खला विकासमा उल्लेखनीय योगदान पुर्‍यायस प्रा.लि . ले नेपालमा उच्चकरिब) कर्क्युमिनयुक्त- ६ %Curcumin) बेसारको खेती, प्रशोधन र मूल्य अभिवृद्धिमार्फत दिगो कृषि तथा निर्यातमुखी व्यवसाय विकास गरिरहेको छ। विश्वव्यापी औसत भन्दा उच्च कर्क्युमिन (%३—२) भएको नेपाली बेसारले अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धात्मक सम्भावना बोकेको छ, जहाँ सन् २०२८ सम्म कर्क्युमिन बजार USD ५ अर्बभन्दा बढी पुग्ने र १२ %५.Compound Annual Growth Rate (CAGR) ले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ।

कम्पनीले नमोबुद्ध (काभ्रे) र ठूलो सिरुबारी (सिन्धुपाल्चोक) मा आफ्नै खेती तथा किसान सञ्जालमार्फत उत्पादन गर्दै गुणस्तरीय बीउ, तालिम, प्राविधिक सहयोग, उचित मूल्य र बजार सुनिश्चितता प्रदान गर्दछ। यसको एकीकृत मूल्य शृङ्खला खेतीदेखि प्रशोधन र बजारसम्म फैलिएको छ, जसमाः

- उच्चकर्क्युमिन बेसार उत्पादन-
- बाफ आसवन)Steam Distillation) बाट Turmeric Essential Oil र Hydrosol
- Solvent Extraction बाट Curcumin Extract
- उच्च गुणस्तरको Turmeric Powder उत्पादन गरिन्छ।

कम्पनीले Zero Waste Processing Model अपनाएको छ, जसअन्तर्गत बेसारको प्रत्येक भाग उपयोग गरिन्छ। प्रशोधनपछि बाँकी रहने जैविक पदार्थलाई जैविक मल, पशु आहार तथा अन्य मूल्य अभिवृद्धि उत्पादन मा प्रयोग गरिन्छ।

उत्पादनहरू "The Locals" ब्रान्डमार्फत आन्तरिक बजार तथा निर्यातका लागि विकास गरिएका छन्। सम्पूर्ण प्रक्रिया केमिकल इन्जिनियर, बायोटेक्नोलोजिस्ट, आयुर्वेद चिकित्सक र कृषि विज्ञ सम्मिलित बहु-विषयक टोलीद्वारा सञ्चालन गरिन्छ।

अनुसन्धान तथा गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि NARC, Natural Products Research Laboratory (DPR) र DFTQC Nepal सँग सहकार्य गरिएको छ।

एग्री डाइरेक्टको कृषि प्रशोधन—मोडेलले:

- किसानको आय वृद्धि,
- महिला सशक्तीकरण,
- स्थानीय अर्थतन्त्रको विकास,
- नेपालको कृषिप्-रशोधन उद्योगको विस्तारमा योगदान,
- दिगो कृषि

कम्पनीको मुख्य माग तथा सिफारिसहरू:

- एग्री डाइरेक्टको कृषिप्रशोधन मोडेल—लाई मान्यता राष्ट्रिय स्तरमा विस्तार गर्ने।
- कृषि तथा प्राकृतिक उत्पादन क्षेत्रमा R&D सहकार्य र अनुसन्धान लगानी बढाउने।
- नेपाली बेसारको GI Tagging तथा निर्यात सहजीकरणमार्फत अन्तर्राष्ट्रिय बजार पहुँच विस्तार गर्ने।
- सुगन्धित तेल तथा जडीबुटी उद्योगका लागि प्रशोधन, गुणस्तर र प्रमाणीकरणसम्बन्धी नीति समर्थन सुदृढ गर्ने।
- किसान र महिलाको सहभागितामा आधारित सशक्तीकरण तथा कृषि विस्तार कार्यक्रमहरूलाई व्यापक बनाउने।

कर्णाली, बागमती तथा कोशी प्रदेशका मसलाबाली सम्बन्धि फिल्ड Verification तथा मसलाबालीको Inventory तयार गरी तथ्यांक validation गोष्ठीका झलकहरु

बराहक्षेत्र नगरपालिका-१, सुनसरीमा बेसार खेती गरिरेहका कृषकहरुसंग गरिएका छलफल तथा फिल्ड अनुगमनका झलकहरु

दिप्रुङ् चुइचुम्मा गाउँपालिका, अलैंचीमामा बेसार खेती गरिरेहका कृषकहरुसंग गरिएको छलफल तथा फिल्ड अनुगमनका झलकहरु

कोशी प्रदेशमा आयोजना गरिएको तथ्यांक validation गोष्ठीका झलकहरु

पाँचखाल नगरपालिका-१, काभ्रेपलान्चोक मा मसला खेती गरिरेहका कृषकहरुसंग गरिएको छलफल तथा फिल्ड अनुगमनका झलकहरु

थाक्रे गाउँपालिका, धादिङमा मसला खेती गरिरेहका कृषकहरुसंग गरिएको छलफल तथा फिल्ड अनुगमनका झलकहरु

बागमती प्रदेशमा आयोजना गरिएको तथ्यांक validation गोष्ठीका झलकहरु

बागचौर नगरपालिका-७, सल्यानमा मसला खेती गरिरेहका कृषकहरुसंग गरिएको छलफल तथा फिल्ड अनुगमनका झलकहरु

कर्णाली प्रदेशमा आयोजना गरिएको तथ्यांक **validation** गोष्ठीका झलकहरु